

Osallistava luonnonhoito

Opas kaupunkien luonnonhoidon ja
osallisuuksien kehittämiseen

TAMPERE

Villi vyöhyke

Wild Zone

#PELTSU
MULTSU

Teksti: Essi Kupari, Jere Nieminen ja Sonja Rapo

Kuvat: Jere Nieminen (paitsi sivulla 25 kuva Salla Leppänen, sivulla 74 kuva Helsingin kaupungin Kaupunkiympäristön kuva-arkisto ja sivulla 78 kuvat Essi Kupari)

Taitto: Jere Nieminen

”Osallistava luonnonhoito - Opas kaupunkien luonnonhoidon ja osallisuuksien kehittämiseen” on tuotettu Peltolammin-Multisillan lähiöohjelmassa 2020-2022.

Villi vyöhyke ry ja Tampereen kaupunki 2022

ISBN 978-952-371-048-1 (pdf)

Villi vyöhyke **Wild Zone**

TAMPERE

**#PELTSU
MULTSU**

Lukuohje oppaaseen

Tämä opas on tehty siten, että se toimii työkalupakkina kaupunkien hallinnon edustajille ja asiantuntijoille, jotka haluavat edistää luonnonhoitoa ja asukkaiden osallistamista kaupungeissa.

Oppaan voi lukea alusta loppuun. Opasta voi myös selailla ja poimia sieltä omaan tarpeeseen sopivia osia. Oppaan tekstin luvut ovat itsenäisiä kokonaisuuksia eikä niiden lukeminen edellytä muihin lukuihin perehtymistä.

Leipätekstin lisäksi oppaassa on erilaisia tietolaatikoita. Ne voi lukea tutustumatta oppaan muihin osiin. Tietolaatikot on jaettu kolmeen ryhmään: 1) Muistilistat ja yhteenvedot, 2) Tapauksien kuvaukset, ja 3) Työkäsitteet. Tietolaatikon merkityksen tunnistaa sen taustaväristä.

Lisäksi oppaassa on runsaasti kuvia, joiden katselu voi jo sinällään inspiroida osallistamaan luonnonhoitoon.

MUISTILISTA

Muistilista asioista, joita kannattaa huomioida osallistavassa luonnonhoidossa johonkin teemaan liittyen.

TAPAUKSET TAI DEMONSTRAATIO

Kuvaus jo toteutuneesta osallistavan luonnonhoidon tapauksesta.

TYÖKÄSITE

Tutkimukseen tai kirjallisuuteen perustuva käsite, jota voi hyödyntää osallistavan luonnonhoidon organisoinnissa.

Sisällysluettelo

Lukuohje oppaaseen	3
1. Johdanto	6
2. Menetelmät ja aineisto	7
2.1. Toimintamallin muodostaminen	7
2.2. Aineistot	8
3. Osallistaminen luonnonhoidossa	9
3.1. Uudenlaisten tapojen kehittäminen	9
3.2. Kaupunkiluonto julkisena tilana	10
3.3. Osallistamisen affektuaalisuus ja luonnonhoito	11
3.4. Hyvinvoinnin parantuminen	11
3.5. Uutta luova osallistava luonnonhoito	12
3.6. Tutkiva luonnonhoito	13
4. Kaupunkiluonto osallistavassa luonnonhoidossa	26
4.1. Kaupunkiluonnon kehittämisen potentiaalit	26
4.2. Luonnon monimuotoisuus osallistamisessa	27
4.3. Luonnon kasvu ja osallistaminen	28
4.4. Luonnonhoidon haasteet	30

5. Aukkaat luonnonhoidossa	43
5.1. Töiden sopivuuden arviointi	43
5.2. Aukkaiden kyvykkyys	45
6. Kaupunkilaisten ylläpitämä luonto osana verkostoa	53
6.1. Kaupunki sosioekologisena systeeminä	55
6.2. Kaupunkiluonnon kytkeytyneisyys	55
7. Kaupunkilaisten omaehtoinen organisoituminen	58
7.1. Luontoharrastajat ja yhdistykset osallisina	58
7.2. Kokeellisuus ja demokratia osallistamisessa	58
7.3. Itseorganisoituva kaupunki ja luonto	59
7.4. Kaupunkiaktivismi	62
8. Kohti luontokulttuuria	75
Kirjallisuus	80

1. Johdanto

Kaupunkiluonto kuten metsät, puistot, suojelualueet ja avoimet viheralueet ovat yleensä hallinnollisesti tuotettua viheraluetta. Niiden suunnitteluun, rakentamiseen ja hoitoon osallistuvat pääasiassa kaupunkien ja huoltoyhtiöiden työntekijät. Totunnainen tapa osallistaa asukkaita on kysyä heidän mielipiteitään toimenpiteiden suunnitelmavaiheessa, mutta asukkaat eivät yleensä osallistu toimenpiteiden toteutukseen tai ylläpitoon, vaikka sillä voidaan saavuttaa etuja sekä osallistujille sekä luonnolle. Oppaan avulla pyritään kohti nykyistä systemaattisempaa, avoimempaa ja jatkuvampaa lähiympäristön osallistavaa kehitystä.

Oppaassa kuvataan toimintamalleja asukkaiden osallistamiseen lähiluonnon ja biodiversiteetin kehittämiseen. Kirjallisen tarkastelun lisäksi työtä varten on toteutettu demonstraatioita biodiversiteetin lisäämiseksi Tampereella Peltolammilla ja Multisillassa yhdessä asukkaiden kanssa. Opas on laadittu osana Tampereella toteutettavaa lähiöohjelmaa. Opasta kehitettiin lähiöohjelman alueilla Tampereella Peltolammilla ja Multisillassa konkreettisten demonstraatiokohteiden avulla.

Opasta varten analysoidaan tunnettuja tapauksia, joissa lähiluontoa kehitetään yhdessä kaupunkilaisten kanssa. Osa tapauksista on Tampereella toteutettuja tai sellaisia, joissa analyysin tekijät ovat olleet itse osallisina. Osa tapauksista kerätään muiden organisaatioiden toteuttamina sekä muista kaupungeista.

Oppaassa kuvataan ratkaisuja, joilla paikallinen luonto ja asukkaat voidaan ottaa mukaan toisiaan vahvistavasti kaupungin kehittämiseen. Kaupungeissa aihe on ajan-kohtainen kaupunkirakenteen täydentämisen ja tiivistämisen seurauksena, jolloin luontoalueiden määrä väistämättä vähenee. Tällöin kehittämisen näkökulmaa tulee siirtää jäljelle jäävien viheralueiden laadulliseen kehittämiseen. Samalla saadaan kaupunkilaisille enemmän tekemisen tiloja, joita tarvitaan, sillä osa asukkaista on enemmän tekijöitä kuin mielipiteiden muodostajia. Myös luonnon monimuotoisuuden kriisi on ajan-kohtainen, ja siihen voidaan osallistamisen käytännöissä kehittää uudenlaisia ja kenties nykyistä joustavampia ratkaisuja.

Oppaan tarkastelussa kohtaa kaksi laajahkoa toiminnan kenttää: kansalaisten osallistaminen ja luonnonhoito. Molemmat kentät ovat melko uusia ja kehityskaarensa alkuvaiheessa, mikä on haaste kenttien risteyttämiselle. Menetelmät ovat vasta muotoutumassa, eikä vakiintuneita toimintatapoja ole kovin paljon. Tällöin niiden soveltaminen samassa tapauksessa on pitkälle kokeellista ja uudenlaista tekemistä, joka tuottaa toimintaan epävarmuutta.

Tilanne on myös hedelmällinen. Uusia toimintatapojen vaihtoehtoja on runsaasti ja kokeiluissa on mahdollista tehdä asioita tuoreella tavalla. Tilaa on myös mielikuvitukselle ja uudenlaiselle kehittelylle.

2. Menetelmät ja aineisto

Oppaan tavoitteena on asukkaiden osallisuuden kehittäminen siten, että samalla vahvistetaan lähiluonnon monimuotoisuutta. Oppaassa kuvaillaan ja ehdotetaan toimintamalleja asukkaiden osallistamisen järjestämiseen ja lähiluonnon parantamiseen.

Oppaan keskeisenä tavoitteena on kuvata niitä tapoja, joilla kaupunkilaiset voivat osallistua lähiympäristönsä hoitoon. Samalla asukkaiden lähiympäristö muodostuu heille aiempaa merkityksellisemmäksi.

Opasta ohjaava pääkysymys on: Millä tavoin asukkaita voidaan osallistaa luonnonympäristön hoitamiseen? Opasta tarkentavia työkysymyksiä ovat: 1) Millaisilla tavoilla eri kaupunkilaiset voidaan huomioida ja ottaa mukaan lähiympäristön kehittämiseen? 2) Millä tavoin voidaan parantaa kaupunkiluonnon monimuotoisuutta asukkaiden toteuttamassa luonnonhoidossa? 3) Miten asukkaiden osallistaminen yhdistetään kaupungin hallinnon organisaatioon?

Oppaassa on sekä analyyttinen että normatiivinen ulottuvuus. Toimintatavat muodostetaan kirjallisen tarkastelun, olemassa olevien empiiristen tapausten ja hankkeessa toteutettavien demonstraatioiden avulla. Oppaan normatiivisena tavoitteena lisätä lähiympäristön merkityksiä asukkaille ja vahvistaa biodiversiteettiä.

2.1. Toimintamallin muodostaminen

Oppaan tavoitteena on kuvailla ja muodostaa toimintamalleja kaupunkilaisten osallistumiseen ja luonnonhoitoon. Engeström (1995) määrittelee toimintamallin orientatioperustaksi ja laadulliseksi kuvaukseksi tavasta, jolla jokin asia voidaan ajatella tai jolla jokin tehtävä voidaan suorittaa. Siksi toimintamalli sisältää abstrakteja ja käytännöllisiä ulottuvuuksia. Toimintamallin osia ovat teot, ohjeet, rutiinit, aikomukset, suhtautuminen, tulkinta, tavoitteet ja keinot. Toimintamalli ei ole välttämättä järjestelmällistä, suunnitelmallista toimintaa tai kaikissa tapauksissa tietyllä tavalla tehtävä asia. Se on orientatiota, jossa on mukana tekeminen ja ajattelu.

Toimintamallin tekemisessä on kyse uusien käytäntöjen ja toimintatapojen muodostamisesta kentällä, joka on vasta kehittymässä. Häikiön ja Leinon (2014, s. 10) mukaan käytäntö viittaa suhteellisen vakiintuneeseen toimintatapaan, jossa toistuvuus, rutiinit ja jaetut käsitykset heijastuvat omaksuttuihin ja hyväksyttyihin menettelytapoihin. Siten toimintamallin muodostamisen tavoitteena tulisi olla toiminnan toistuvuus, pyrkimys rutiinien muodostumiseen ja eri osapuolten kanssa jaettu käsitys tapojen hyväksyttävyydestä. Toimintatavassa yhteiskunnalliset kysymykset vakiintuvat, kun tulkinta asioiden tilasta vakiintuu. Vakiintumattoman tilanteen

piirteitä sen sijaan ovat kokeileva ja yllättävä toiminta. Koska toimintamalli on vain eräs toimintatapaa ohjaava näkemys, ratkaistaan uusien toimintatapojen vakiintuminen käytännöissä, joissa asioita tehdään toistuvasti.

Oppaassa hyödynnetään toimintamallien kuvauksessa sarjojen muodostamista. Sarjat ovat empiiristen, kirjallisten ja hypoteettisten tapausten yhdistelmiä. Sarjoissa tapaukset asetetaan vertailtaviksi valitun temaattisen ominaisuutensa perusteella. Kun samaa temaattista ominaisuutta edustavat tapaukset ovat ryhmänä, voidaan tunnistaa tapausten eroja ja yhtäläisyyksiä. Sarjoja muodostetaan tavalla, jolla niiden avulla voidaan vastata oppaan työkysymyksiin. Sarjat myös esittelevät toimintamalleihin sisältyvää vaihtelua. Tällöin voidaan tunnistaa yleisiä toimintatapoja ja -tyyppejä sekä järjestää tapauksia askelkivi-malliseksi jatkumoksi (vrt. Mäenpää & Faehnle 2016). Sarjat tarjoavat tilanteesta riippuen sopivan tavan osallistamisen ja luonnonhoidon järjestämiseen.

2.2. Aineistot

Opasta varten on havainnoitu tapauksia, joissa kansalaiset osallistuvat luonnonhoitoon. Osassa tapauksissa oppaan tekijät ovat olleet aktiivisesti mukana, ja osa aineistosta on kerätty etsimällä osallistavia käytäntöjä hyödyntäviä hankkeita ja haastatteleamalla mukana olleita. Työssä hyödynnetään myös kirjallisuutta ja tieteellisiä julkaisuja. Samalla tullaan vastanneeksi tunnistettuun haasteeseen asukkaiden näkemysten hyödyntämisestä kaupunkisuunnittelussa.

Opasta tehdessä perustettiin Tampereella Peltolammilla ja Multisillassa toteutettavan lähiöohjelman alueella demonstraatioita.

Ne olivat pieniä kokeilu- ja pilottihankkeita, joissa kokeiltiin opasta tehdessä syntyneitä ajatuksia ja kehiteltyjä lähestymistapoja.

Empiirisiä tapauksia ja demonstraatioita hyödyntävän ja käsitteellisen työskentelyn lisäksi toimintamallia varten tehdään kohdennettuja asiantuntijoiden kävelyhaastatteluita ja paikallisten asukkaiden maastohaastatteluita sekä järjestetään työpajoja. Toimintamallissa huomioidaan erilaiset asukkaat ja erityisesti lapset ja nuoret. Kun pilottiprojektit biodiversiteetin kehittämistä ja muista lähiöohjelman toimenpiteistä käynnistyvät Multisillassa ja Peltolammilla, toteutetaan niiden aikana osallistuvaa havainnointia.

3. Osallistaminen luonnonhoidossa

Osallistavan luonnonhoidon käytännöissä on mahdollista kehittää yhteisöllistä osaaamista ja toimintatapoja, jotka ovat tarpeellisia luonnon köyhtymisen hidastamiseksi ja lajien suojelemiseksi. Nykyiset luonnonsuojelun käytännöt eivät pysty riittävän nopeasti ja joustavasti varautumaan suuriin ilmastonmuutoksen ja lajikadon tuomiin muutoksiin. Biodiversiteetin suojelun kannalta kaupunkilaiset ja asukkaat ovat voimavara. Osallistava luonnonhoito ei vain kehitä paikallisia yhteisöjä ja luontoa, vaan voi olla osa ratkaisujen joukkoa kaupunkien sosiaalisen kestävyiden ja lajikadon kaltaisissa suuremmissa kriiseissä.

3.1. Uudenlaisten tapojen kehittäminen

Kansalaisten osallistaminen monipuolistaa ja vahvistaa luonnonhoidon tapoja. Kansalaisten osallistaminen luonnonhoitoon kytkeytyy myös tämänhetkisiin keskusteluihin aktiivisesta kansalaisuudesta. Kaupunkilaisten ottaminen mukaan esimerkiksi kunnallisiin prosesseihin on nähty vastauksena politiikantutkimuksessa havaittuun ”osallistumisen kriisiin”, jossa demokratian katsotaan olevan heikoissa kantimissa kansalaisten poliittisen passivoitumisen vuoksi. Tähän päätelmään on tultu äänestysaktiivisuuden laskettua (Kiiski Kataja 2017). Varsinkin nuorten vieraantuminen politiikasta on koettu demokratiaa uhkaavana, sillä se estää edustuksellisen demokratian perustatuksen toiminnan. Kunnallisella tasolla tarve uudistaa demokraattista päätöksentekoa

on huomattu 2000-luvulla. Demokratiaa halutaan nyt kehittää nykyistä keskusteleavamaksi, suuremmaksi ja osallistuvammaksi (Anttiroiko 2010).

Mäenpää ja Faehnle (2016) kyseenalaistavat hallinnon tavan puhua asukkaista, kun viitataan paikallisiin ihmisiin. Mäenpään ja Faehnlen mukaan se on supistavaa, koska ihmiset eivät vain asu aluettaan vaan myös toimivat sillä ja ovat suhteessa siihen monin eri tavoin. Sana ’asukas’ sivuuttaa alueen yrittäjät, työntekijät ja harrastajat yhteisön toimijoina. Mäenpään ja Faehnlen mukaan sana ’kaupunkilainen’ tai ’paikallinen’ olisivat ’asukasta’ käyttökelpoisempia. Tässä oppaassa sanoja asukas, kaupunkilainen ja kansalainen on käytetty lähikäsitteinä.

Mäenpään ja Faehnlen kehittelemä kansalaisista lähtöisin olevaa toimintaa kuvaava 4. sektori -käsite tuo keskusteluun uuden näkökulman. 4. sektori on heidän mukaansa eräänlainen haaste demokratialle, sillä se rakentaa ilman demokraattisia prosesseja ”omanlaisiaan yhteiskunnallisen osallistumisen kehyksiä” (2016, 227). Kaupunkiyhteisöt ovat tässä näkökulmassa itsenäisiä toimijoita eivätkä ainoastaan passiivisia osallistamistoimien kohteita. Kaupunkiyhteisöjen jäsenet on otettava huomioon ennen kaikkea vertaisina ja kyvykkäinä toimijoina. (2016, 227-230.)

Ympäristöön liittyvässä päätöksenteossa kansalaiset ovat olleet melko pitkään jollain tavalla mukana. Esimerkiksi Suomen maan-

käyttö- ja rakennuslakiin (1999/132) on kirjattu muidenkin kuin hallinnollisten tahojen osallistuminen. Kuten tässäkin esimerkissä, osallistaminen on yleensä ollut hyvin hallintolähtöistä. Vaikka kaupungeissa on aina ollut myös itseorganisoituvia prosesseja (Mäenpää & Faehnle 2021, 31), niitä ei ole riittäväällä tavalla ymmärretty. Instituutioiden ulkopuolelta nousevien prosessien tunnustaminen ja näkeminen poliittiseksi osallisuudeksi voi auttaa hahmottamaan osallistumisen kriisin uudella tavalla. Kriisin sijaan kyse on pikemminkin osallistumistapojen muutoksesta. Kaupunkiaktivismissa epämuodollinen kollektiivinen toiminta näyttää korvaavan poliittisen identiteetin ja agendan yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Kyseessä on laajentuva demokratia, jota on tutkimuksessa kutsuttu deliberatiiviseksi demokratiaksi. Deliberatiivisen demokratian mukaisia osallistumisen keinoja tunnustetaan ja tuetaan kunnissa ja kaupungeissa tällä hetkellä heikosti. (Mäenpää & Faehnle 2021, 228.)

Kansalaisten toiminnan edellytysten parantaminen edellyttää tiedon jakamisen ja yhteisen toiminnan muutoksia. Luonnonhoidon tapauksessa luonnon hoitoon ja sen suojeluun liittyviä taitoja voidaan vahvistaa ottamalla asukkaita mukaan erilaisiin toimiin. Toiminnan edellytykset vahvistuvat silloin, kun luonnonhoidosta tehdään entistä saavutettavampaa kansalaisille. Tieto ja yhteinen toiminta antaa asukkaille mahdollisuuden löytää uusia osallisuuksia kaupunkiluontoon ja yhteiskuntaan.

3.2. Kaupunkiluonto julkisena tilana

Yksi näkökulma kaupunkiluonnon ja osallisuuksien kehittämiseen liittyy julkisen tilan käsitteeseen. Kaupunkia ja kaupunkiluontoa voidaan pitää julkisena tilana. Mäenpään ja Faehnlen (2021, 31 - 32) mukaan julkinen tila on yksi eurooppalaisten yhteiskuntien keskeisimmistä tunnusmerkeistä. Kaupunkitutkimus on viime vuosina pyrkinyt suuntaa-

maan huomionsa julkiseen tilaan toimintaa mahdollistavana ja kaupunkia muuttavana kenttänä. Julkista tilaa kannattaa lähestyä heidän mukaansa yhteismaana (*urban commons*) ja urbaanina luonnonvarana, jolla on merkitystä sen toimintamahdollisuuksien lisäämisen vuoksi. Julkinen tila voi aloittaa muutoksen kaupungissa, jos se mahdollistaa kynnyksetöntä osallistumista, yleisen edun toteutumista ja yhteiskäytön ideoita. (em. 31-32.)

3.3. Osallistamisen affektuaalisuus ja luonnonhoito

Luonnonhoidon käytännöt kaupungissa voivat mahdollistaa julkisen tilan syntyä. Paikkoja ja yhteisöjä yhdistävät affektit ovat avainasemassa julkisen tilan muotoutumisessa. Affektien näkökulma yhdistää paikkoihin asukkaiden kokemukset, tunteet ja reaktiot. Affektien näkökulmasta on mahdollista hahmottaa, kuinka asukkaat kokevat paikan ja sitoutuvat sekä niin sanotusti juurtuvat siihen. Kaupunkilaisille merkityksellisten elementtien kartoittamisen pitäisi ohjata tiivistyvää kaupunkikehitystä (Willman 2011). Willman kirjoittaa, että esimerkiksi kaupunkiviljelyyn ja sen paikkaan sekä yhteisöllisyyteen liitetty merkitykset muodostavat syklisen ja kehämäisen prosessin, joka voi tuottaa esimerkiksi poliittista toimijuutta. Tämä affektiivinen kehä voimistuu toistuvien käytäntöjen kautta (Willman 2011, 43.) Tällainen tila voi toimia julkisena tilana, ja edelleen luoda mahdollisuuksia sekä luontoa että yhteisöjä hyödyttävälle uusille toimijuuksille ja toiminnolle.

Affekteja synnyttävä ja ylläpitävä toiminta voidaan ottaa huolellisilla osallistamisen käytännöillä osaksi kaupunkitilan ja -luonnon

tuottamista ja hoitoa. Se on ensimmäinen askel kohti ekologisesti ja sosiaalisesti kestävästä kaupunkielämästä.

3.4. Hyvinvoinnin parantuminen

Luontokato ja ilmastonmuutos ovat molemmat ihmiskunnan luontosuhteen muuttamiseen liitettävissä olevia kriisejä. Etenkin kaupunkilaistuneet länsimaiset ihmisyyhteisöt ovat yhä rajoitetummin kosketuksissa luonnon kanssa ja kehityskulku voimistuu entisestään kiihtyvän kaupungistumisen ja rakennuskannan tiivistymisen myötä (Miller 2005). Kaupunkiympäristöjen yksipuolisuus ja lajikato irrottavat kaupunkilaiset paikallisesta luonnosta. Kaupungeissa on kuitenkin tunnistamattomia potentiaaleja, joiden avulla voidaan luoda asukkaille ja luonnolle nykyistä parempia ympäristöjä (Miller 2005).

Kaupunkilaisia osallistavan luonnonhoidon vaikutuksia hyvinvointiin on tutkittu toistaiseksi vähän. Yksittäisten hankkeiden kohdalla on kuitenkin havaittu luonnonhoidon ja siihen liittyvän yhteisöllisen tekemisen vaikutukset esimerkiksi sosiaaliseen hyvinvointiin. Esimerkiksi Kolu-hankkeen työntekijät huomasivat, että kotoutumista tukeva luonnonhoito voi auttaa sosiaalisten suhteiden muodostamisessa ja yhteisöllisyyden tunteen voimistumisessa (Kivelä 2019). Toiminnan huomattiin vaikuttaneen myös osallistujien mielialaan (Kivelä 2019). Yhteisöllisen puutarhanhoidon hyötyjä on tutkittu hieman laajemmin, ja sillä on havaittu olevan vaikutuksia sosiaaliseen ja psyykkiseen hyvinvointiin sekä yhteisöllisyyteen (Dennis & James 2016; Kazmierczak et al. 2013). Luonnon- ja puutarhanhoito on hyötyliikuntaa, joka tarjoaa niin fyysisiä kuin psyykkisiäkin terveys- hyötyjä (Soga et al. 2017).

Luonnonhoito voi olla mukana kehittämässä naapurustoja ja asuinyhteisöjä. Viime vuosikymmenien aikana suomalaisten yksinolo on lisääntynyt (Anttila ym. 2020). Myös naapurisuhteet ovat heikentyneet: kaupungistuminen on johtanut paikallisten sosiaalisten suhteiden merkityksen vähenemiseen ja ei-paikallisten suhteiden merkityksen lisääntymiseen (Hirvonen 2013). Naapurisuhteilla on kuitenkin merkitystä, sillä ne tuovat turvallisuuden tunnetta asumiseen ja mahdollistavat esimerkiksi pienet palvelukset ja tavaroiden lainailun (Hirvonen 2013). Naapurisuhteiden merkitys on muita suurempi myös esimerkiksi lapsille ja vanhuksille (Hirvonen 2013). Siksi on tärkeää luoda tilanteita, jossa tietyn alueen asukkaat pääsevät tutustumaan toisiinsa iästä, taustasta ja tulotasosta riippumatta. Luonnonhoito tarjoaa asukkaille mahdollisuuden toimia yhdessä heitä yhdistävän lähiympäristönsä eteen.

3.5. Uutta luova osallistava luonnonhoito

Osallistamista kritisoidaan usein siitä, että se on lähinnä retorista toimintaa ilman käytännön seurauksia ja aitoa kansalaisten vaikutusvaltaa (esim. Arnstein 1969). Myös kaupunkiluonnon kehittämisessä on todettu, että osallistettavat ryhmät huomaavat varsin usein työnsä menneen lopulta hukkaan (Head 2007). Heikoimmillaan kansalaisten osallistamisella pyritään näennäisesti legitimoimaan hallinnollisia päätöksiä. Eräs osallistamisen haaste on toimijoiden haluttomuus sitoutua pitkäjänteiseen työhön, jonka tulokset voivat olla hallinnollisia ja abstrakteja (Few ym. 2007).

Osallistamisen ongelmia on pyritty ratkaisemaan esimerkiksi keskittymällä prosessin

edustavuuteen ja saavutettavuuteen kehittämällä sähköisiä osallistumismenetelmiä, joiden avulla osallistuminen ei ole sidottu paikkaan eikä aikaan. Järvelä ja muut tutkijat kuitenkin huomauttavat (2015, 47), että tästäkin huolimatta osallistuminen saattaa olla vain symbolinen ele (Royo & Yetano 2015). Sähköisen osallistumisen vaikutuksesta osallistumisen edustavuuteen on myös ristiriitaisia kokemuksia (Järvelä ym. 2015, 47). Lisäksi sähköisestä osallistamisesta voi helposti tulla tiedottamiseen ja kyselyihin nojaavaa passiivista osallistamista (McGurk ym. 2006).

Osallistamisessa tarvitaan menetelmiä, joilla on merkitystä sekä osallistujille että asioiden hallinnalle. Silloin on kiinnitettävä huomiota monipuolisesti valittujen toimijoiden välisen vuoropuhelun mahdollistamiseen suunnittelussa ja toteuttamisessa (McGurk ym. 2006; Duinker 1998; Duinker 2003). Onnistunut osallistaminen on luonteeltaan yhteisöllistä oppimista, jossa ei ole ennalta päätettyjä lopputuloksia (Duinker 1998; 2003). Prosessien ennakoimattomuuden omaksuminen on haaste etenkin hallinnolle.

Asukkaiden lähiluonnon kehittäminen voi olla mahdollisuus kehittää osallistumisen menetelmiä ja saavuttaa niille nykyistä vahvempaa luottamusta. Jo rakennettujen alueiden asukkaiden arjen ympäristön kehittäminen ei useinkaan osu suurien maankäytön kehittämishankkeiden kanssa vastakkain, jolloin hallinnon edustajat voivat jättää lopputuleman avoimemmaksi kuin esimerkiksi uusissa rakennushankkeissa. Asuinalueilla olevan luonnon hallinnalle ei välttämättä ole asetettu tiukkoja hallinnollisia kriteereitä, jolloin tavoitteista voidaan joustaa ja tehdä tilaa osallistamisessa muodostuville tavoitteille.

3.6. Tutkiva luonnonhoito

Eräs kaupunkilaisten osallistamisen haaste on luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta biodiversiteetin hallinnan hallinto- ja tiedekeskeisyys.

Luontoon liittyvä osallistava toiminta tuottaa uutta tietoa, joka poikkeaa tieteellisten tutkimusasetelmien vakiintuneista kysymyksenasetteluista. Osallistamista ja luonnonhoitoa voidaan tarkastella tiedon tuottamisena, koska niiden avulla etsitään ja löydetään sellaisia ongelmia, jotka eivät välttämättä tule esiin tieteellisessä työssä.

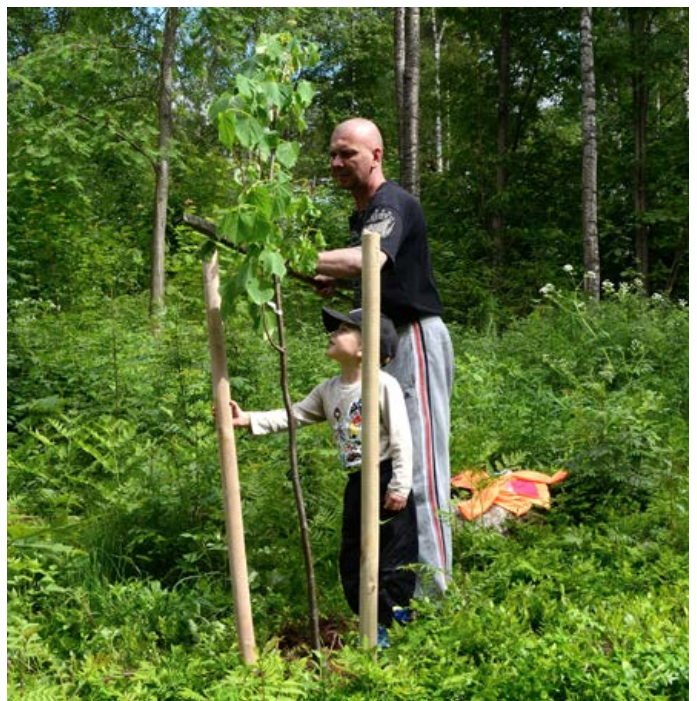
Tiedeyhteisöjen ulkopuolisilla toimijoilla on ollut Suomessa vuosikymmeniä asema luonnontieteellisen tiedon tuottamisessa lähinnä tiedon kerääjän roolissa. Tiira on BirdLife Suomi ry:n tietopalvelu, johon lintuharrastajat kirjaavat omia lintuhavaintojaan sekä seuraavat muiden merkintöjä. Merkintöjä hyödynnetään tutkimus- ja suojelutyössä (BirdLife Suomi ry, n.d.). Myös Luonto-Liiton kevätseuranta on ollut kansalaishavaintojen keräämiseen kehitetty vuosittainen tapahtuma (Luonto-Liitto 2022a). Mukana on kasveja, lintuja, hyönteisiä, matelijoita, sammakkoeläimiä sekä nisäkkäitä (Luonto-Liitto 2022b). Havaintoja on kerätty 1960-luvulta lähtien ja niiden avulla voidaan esimerkiksi tutkia ilmastonmuutoksen vaikutuksia (Luonto-Liitto 2022a). Niin sanottu kansalaistiede eli tavallisten kansalaisten toteuttama tieteellinen tutkimus voi avata uusia suuntia myös luonnonhoidon käytäntöihin.

Harvinaisten ja uhanalaisten lajien suojelun kannalta on tärkeää seurata niiden esiintymistä tieteellisin menetelmin. Seurannan merkitys kasvaa luontokadon ja ilmaston-

muutoksen myötä, sillä ekosysteemien reaktiot ympäristön muutoksiin ovat usein ennalta-arvaamattomia. Tässäkin osallistamisesta on merkittävää apua, sillä kansalaistiede tarjoaa uusia taitoja ja tietoja käytettäväksi. Eri-laiset kansalaistieteelliset projektit tarjoavat asukkaille mahdollisuuksia kehittää omaa lajituntemustaan ja viettää aikaa luonnossa tarkkaillen ja oppien.

Kansalaistiede ei ole pelkkää havaintojen kirjaamista vaan myös sitä konkreettista työtä ja niitä käytäntöjä, joissa erilaiset toimintatavat kehittyvät. Uusia toimintatapoja ei synny pelkästään paperilla.

Esimerkiksi harvinaisten kasvien siemenistä, niiden keruusta ja käsittelystä sekä taimikasvatuksesta voidaan saada tietoa ennakkoluulottomien ja kansalaisten aloittamien koekielujen avulla. Myös vieraslajien torjunnasta ja Suomessa saatavilla olevien maa-ainesten sisältämisestä siemenpankeista on luonnonhoidon käytännöissä kertynyt tietoa, joka edelleen muuttaa toimintamalleja.

Inklusiivisempi ja demokraattisempi osallistaminen

Osallistumisen mahdollistaminen ja osallistamisen käytännöt eivät ole automaattisesti demokraattisia ja inklusiivisia. Poliittinen osallisuus kasaantuu usein tietyille ryhmille, jotka otetaan helposti mukaan luonnonhoitoon liittyvään toimintaan. Jos pyritään nimenomaan demokraattiseen viherympäristöjen suunnitteluun ja hoitoon, on otettava huolellisesti huomioon muutamia seikkoja.

Ensimmäinen niistä on viestintä. Osallistamiseen ja talkoisiin liittyvän viestinnän on oltava selkokielistä. Myös suomea äidinkielenään puhuvat ymmärtävät parhaiten selkokielistä tekstiä. Selkokeskus on tuottanut oppaan selkokielisten tekstien kirjoittamiseen (Selkokeskus, 2021). Viestintää kannattaa aina tehdä myös englanniksi, sillä varsinkin kaupunkien väestö on monikielistä.

Saavutettavuus ei tarkoita pelkästään viestintään liittyviä valintoja, vaan sen järjestäminen vaatii myös konkreettisia toimia. Mahdollisuuksien mukaan esteetön kulku ja istumapaikat varmistavat liikuntarajoitteisten osallistumisen. Esteellisyys ja esteettömyys kannattaa mainita tapahtumia koskevissa esitteissä. Kulkeminen kohteelle kannattaa järjestää yhtä matkaa.

Nykyään vegaaninen tarjottava lienee yksinkertaisin vaihtoehto. Esimerkiksi Kotouttavaa luonnonhoitoa Pirkanmaalla -hankkeessa päädyttiin vegaanisiin tarjottaviin, jotka sopivat useiden eri väkämusten ja ruokavalioiden noudattajille.

Luonnonhoidossa voidaan miettiä erilaisia kohdennuksia myös osallistujaryhmän suhteen. Voisiko päiväkotia olla pienen niityn kummi, osallistuisivatko kehitysvammaisten harrastekerhot pienen luonnonhoitoprojektiin tai mitä sanoisivat vastaanottokeskuksen asukkaat niityn perustamisesta? Pienet, helpokulkuiset ja lähellä sijaitsevat kohteet sopivat monenlaisille ryhmille.

MUISTILISTA

Niityn perustamisen ja hoidon organisoinnin vaihtoehtoja

HALLINNON ROOLI KOROSTUU TOIMINNASSA

Ammattilaiset ja urakoitsijat toteuttavat niityn perustamisen ja hoidon

Asukkaat kommentoivat hallinnon suunnitelmia niitystä, jonka urakoitsijat toteuttavat

Asukkaat tekevät niityn perustamisen tai hoitoa hallinnon edustajan ohjauksessa. Paikalla saattaa olla myös urakoitsijoita

Asukkaat toteuttavat niityn perustamisen hallinnon kanssa sovittujen sääntöjen mukaan, mutta muuten omatoimisesti

Asukkaat perustavat sissiniityn oma-aloitteisesti ilman lupaa tai luvallisesti. Toiminta tähtää yleiseen hyötyyn

ASUKKAIDEN ROOLI KOROSTUU TOIMINNASSA

Tiheä paikka

Tiheät paikat tuntuvat kaupunkilaisille merkityksellisiltä ja niihin voi tuntea kuuluvansa, koska paikkaan syntyy affektiivinen ja kokemuksellinen yhteys (Jokinen, Viljanen & Willman 2011, 35). Ohuessa paikassa merkityksellisen, affektiivisen ja kokemuksellisen yhteys jää syntymättä (Casey 2001, 684-685). Useimmat paikat ovat ohuita. Tiheät paikat edistävät yksilöllistä ja yhteisöllistä hyvinvointia.

Duff (2010, 881) määrittelee tiheän paikan affektien, tapojen ja käytäntöjen limitäisenä järjestäytymisenä, joka tuottaa edellytyksiä henkilökohtaiselle liikuttumiselle, vaikuttumiselle ja voimakastunteiselle kokemukselle. Duff (2010, 881) korostaa, että ohuen tai suunnitellun tilan muuttaminen dynaamiseksi tiheäksi paikaksi edellyttää siihen osallistuvien henkilöiden affektiivisen ilmapiirin muodostamista (*affective atmosphere*). Duffin (2010, 882) mukaan monet toiminnot, kuten vaikkapa kävely tai skeittaus mahdollistavat merkityksien tuottamisen paikkaan. Affektiivisen ilmapiirin myötä paikkoihin muodostuu tunteita vahvistavaa ja niihin vetoavaa imua, joka saa henkilöt toimimaan ja tuottaa paikkaan sidottua toistoa ja kehäliikettä.

Tiheän paikan muodostuminen on vahvasti sidoksissa paikkaan vaikuttaviin ja paikkaa tekeviin yksilöihin. Affektiiviset ilmapiirit sisustavat paikat kokemuksilla, tavoitteilla ja kyvykkyyksillä, joita tiheissä paikoissa toimivat yksilöt voivat hyödyntää (Duff 2010, 881). Paikkaan kuulumisen tunne voi tuottaa yksilöille

esimerkiksi terveydellisiä hyötyjä ja hyvinvointia (Duff 2010, 893). Hailan ja muiden (2010) mukaan tiheissä paikoissa on potentiaalia käynnistää affektiivisia prosesseja. Voimakkaat paikkojen kokoomat affektit luovat yhtenäistä arvostusta ja näkemystä, joka voi säteillä itse paikkaa laajemmalle, jolloin toimintoja rajavasta ja kehystävästä tilasta muodostuu uudenlainen näkemys.

Jokisen, Viljasen ja Willmanin (2011, 35) mukaan asukkailla on yleensä varsin vähäinen osuus kaupunkiluonnon määrittelyssä ja hoidossa. Heidän mukaansa kaupunkiluonnon määrittely ja hoito on viranomaisten ja asiantuntijoiden vallassa olevia tehtäviä. Ohuesta paikasta voi kuitenkin muodostua tiheä paikka myös asiantuntijoiden avustuksella.

Jokinen, Viljanen & Willman (2011) pitävät esimerkkinä tiheästä paikasta Pispalan ryytimaita Tampereella. Heidän mukaansa ryytimaiden luonnolla on suuri merkitys asukkaille ja heidän hyvinvoinnilleen, koska se on heidän itsensä luomaa ja ylläpitämää kaupunkiluontoa. Tiheänä paikkana ryytimaa muodostuu asuinalueen historiallisista ja ekologisista kerrostumista, jotka ovat sulautuneet osaksi sen yhteisöllistä elämää.

Paikan tiheys on seurausta asukkaiden toistamista viljelykäytännöistä, jotka laajentavat ryytimaan rajojaan suuremmaksi (Jokinen, Viljanen & Willman 2011, 45). Jokinen, Viljanen & Willman (2011, 46) selittävät tiheän paikan synnyn seuraavilla tavoilla:

1) Luonnon kasvun ja asukkaan vastavuoroinen suhde, jossa muodostuu voimakkaita tunteita luonnon kasvattamisen tuottamista kokemuksista.

2) Luonnon kasvattamisen toistot ja näkyvyys. Ilmiö laajenee sosiaalisesti luonnon kasvattajista osaksi koko asuin-aluetta, sen historiaa ja identiteettiä. Luonnon kasvattaminen tulee osaksi alueen elämänmenoa.

3) Sopivasti ristiriitaiset asenteet aiheuttavat jännitettä ja luovat paikkaan liittyville tunteille sopivaa ilmapiiriä ja pitävät ne vireinä ja muuntuvina (Anderson, 2009).

4) Tiheä paikka on tiheä myös ekologisesti. Kaupunkiluonnon merkittävä lajisto muodostuu asukkaiden (eikä vain asiantuntijoiden) ylläpitämänä.

Jokisen, Viljasen ja Willmanin (2011, 47) mukaan tiheä paikka mahdollistaa kaupunkiluonnon kehittämisen rakennetun, eletyn ja ekologisen tilan yhdistelmänä. Samaan tapaan Haila ja muut (2010) korostavat, että kaupunkiluonto voi rikastua merkittävästi, kun asukkaat ovat luonnon kasvuvoiman kanssa tekemisissä. Se lisää myös asukkaiden hyvinvointia. Silti asiantuntijoita tarvitaan muotoilemaan tavoitteita näistä uusista lähtökohdista ja luomaan edellytyksiä kaupunkiluonnon kulttuuristen piirteiden esiin pääsulle.

Myllysaaren kedon niittotalkoot

Villi vyöhyke -yhdistys järjesti Tampereella Myllysaaren kedolla ensimmäiset niittotalkoot yhdessä asukkaiden kanssa vuonna 2015. Sitä ennen niittyä oli hoitanut urakoitsija. Villi vyöhyke teki kaupungille aloitteen kedon hoidosta, koska urakointina teetetty hoito ei ollut kedon harvinaisten kasvilajien kannalta suotuisa. Käsiniitettynä kedolta voitiin jättää harvinaisemmat ja myöhään siemeniä tuottavat kasvilajit niittämättä.

Kedon vieressä on tiiviisti rakennettu kerrostaloalue, joten alueella oli potentiaalia osallistaa asukkaita. Tampereen kaupunki edellytti suunnitelman laatimista alueen hoidosta ennen kuin yhdistys sai järjestää talkoot alueella.

Ensimmäiset niittotalkoot asukkaiden kanssa sujuivat hyvin. Villi vyöhyke -yhdistys toi paikalle tarvittavat työvälineet ja vakuutti osallistujat. Tampereen kaupunki haki niittojätteen talkoiden jälkeen.

Talkoiden merkitys asukkaille vaikutti olevan monipuolinen. Naapureihin tutustuminen, uusien kasvilajien oppiminen ja lähiympäristön erityispiirteiden ymmärtäminen tekivät alueesta merkittävän paikan monille asukkaille. Osa talkoolaisista oli aiemmin pitänyt Myllysaaren kettoa ennen talkoita joutomaisena ympäristönä, koska he eivät olleet ymmärtäneet sen luontoarvoja. Talkoilla voidaan muuttaa ymmärrystä alueista ja jakaa ympäristöön liittyvää tietoa.

Talkootyö keskeytyi pariaksi vuodeksi lupaavan alun jälkeen. Alue oli aidatuna kaksi vuotta, joiden aikana yhdistyksen jäsenet kävivät niittämässä alueen. Työmaan aiheuttaman katkoksen jälkeen aiempaa pienempi osa asukkaista on osallistunut yhdistyksen järjestämiin niittotalkoisiin, mutta sen lisäksi talkoissa on ollut muita niityistä kiinnostuneita kaupunkilaisia.

Talkoisiin on osallistunut myös Tampereen luonnontieteellisen museon henkilökuntaa sekä Ahlmanin ammatti- ja aikuisopiston väkeä. Koska viereisten kerrostalojen asukkaiden aktiivisuus niittotalkoisiin vaihtelee, yhdistys tiedottaa jatkossa niittotalkoista paikallisia asukkaita laajemmin. Niitty on edelleen kaupunkilaisten hoitama.

TAPPAUS

Niityn perustaminen asukkaiden kanssa Tampereen Vuoreksessa

Tampereen Vuoreksessa Lauha-Ahteelle oli päätetty perustaa niittyjä uuden asuinalueen julkisille viheralueille. Tampereen kaupunki tiedusteli Villi vyöhyke -yhdistykseltä, onnistuisiko niityn perustaminen paikallisten kasvilajien siemeniä käyttäen. Yhdistys tarttui ehdotukseen ja ehdotti samalla Tampereen kaupungille, että lähitalojen asukkaat voisi ottaa mukaan niityn perustamiseen. Samalla niityn asukkaita osallistavasta perustamisesta tehtiin lopputyö oppilaitokseen. Niityn kylvöt tehtiin keväällä 2022 ja täydennyskylvöt suunniteltiin seuraavaksi syksyksi.

Kun niityn kylvöjen ja istutusten ajankohta varmistui, Villi vyöhyke -yhdistyksen edustaja tiedotti niityn perustamisesta kaupunginosan suositussa

Vuoreslaiset Facebook-ryhmässä. Lisäksi niityn kylvöihin lyöttäytyi spontaanisti mukaan ohikulkevia asukkaita. Myös naapureita käytiin hakemassa talkoiden aikana.

Asukkaat ryhtyivät myös kehittämään kylvötyötä: koska niityn pinta oli talven jäljiltä kova, osa asukkaista haki haravat ja ryhtyi haravoimaan niityn pintaa sellaiseksi, että siemenet tarttuvat siihen paremmin kiinni eivätkä ajaudu pois saateen tai tuulen mukana.

Kylvöjä tehdessään asukkaat kertoivat, mistä kohtaa niittyä oikaistaan tavallisesti ja että mihin luultavasti muodostuu polkuja. Useimmat asukkaat kertoivat mielissään, että niityn kasvun seuraaminen tulee varmasti olemaan

mukavaa. Aukkaat pohtivat myös kylvin tekemistä alueelle niityn merkityksen jakamiseksi. Siemeniä kylväessä ja taimia istuttaessaan asukkaat kohtasivat ja tekivät yhteistyötä.

Osallistamalla asukkaat saadaan myös pitämään huolta niitystä ja huomaamaan lähiympäristönsä erityispiirteitä. Viherrakentamisen näkökulmasta hitaasti kehittyvä niitty ei välttämättä näytä ensimmäisen vuoden aikana valmiilta, mutta asukkaat todennäköisesti ottavat sen paremmin vastaan, jos he tietävät mistä on kyse tai ovat olleet itse mukana niityn perustamisessa.

Kouluniityt

Kouluniitty on konkreettinen oppimisympäristö, joka sijaitsee oppilaitoksen tontilla. Kouluniitty mahdollistaa luonnon havainnointiin ja seuraamiseen perustuvan oppimisen lisäksi omin käsin tehtyä luonnonhoitoa. Kouluniityt laajentavat näkemystä koulujen pihajalkeista vuorovaikutteisina ja monimuotoisina oppimisympäristöinä.

Villi vyöhyke -yhdistys on perustanut kouluniittyjä Nokian Harjuniityn koulun takapihalla olevaan keskeneräiseen luiskaan, Tampereella Nekalan normaalikoulun viereen ja Ylöjärven lukion tontille koulurakennuksen viereen. Kouluniittyjä vastaavia alueita ovat Tampereen yliopiston Kampusluento -hankkeessa perustetut kaksi ketoa ja yksi viherkatto, jotka sijaitsevat Tampereen yliopiston keskustakampuksen alueella. Kouluniityille on kylvetty seuduille tyypillisiä harvinaisempia kasvilajeja, joiden siemenet

on kerätty oppilaitosten lähiseuduilta. Kouluniittyjen tavoitteena on yhdistää monimuotoisen niityn perustaminen ja hoito oppilaitoksen opetuksellisiin toimintoihin. Oppilaat voivat osallistua esimerkiksi niityn suunnitteluun, siementen kylvöihin, taimien istuttamiseen, rikkaruohojen kitkentään ja niittämiseen. Ylöjärven lukiolla järjestettiin syyskuussa 2022 erittäin hyvin onnistuneet niittotalkoot, jossa oppilaat pääsivät harjoittelemaan viikatteen käyttöä.

Koulun alueelle perustettavasta niitystä ei ole välttämättä hyötyä vain biologian ja ympäristötiedon opetuksessa, vaan se voidaan kytkeä muidenkin oppiaineiden opetukseen. Esimerkiksi Tampereen normaalikoulun tapauksessa oppilaat osallistuvat myös niitystä kertovan infotaulun tekemiseen äidinkielen ja kuvaamataidon tunneilla.

Rakkauden metsä

Rakkauden metsä on matkailuyrittäjän kehittämä konsepti. Vuosaaressa projektin toteutti ja rahoitti Helsingin kaupunki (Honkanen 2020; Nylund 2022), kun se eteni kansalaisaloitteesta valtuustoaloitteeksi (Vuosaari-lehden toimitus 2020). Elokuussa 2020 järjestetyssä tapahtumassa Vuosaareen istutettiin yhdentoista eri puulajin taimia yhteensä 280 kappaletta.

Idea Rakkauden metsään lähti matkailuyrittäjän toiveesta kehittää rakkausluokkäkäytännölle nykyistä ekologisempi ja kauniimpi vaihtoehto. Rakkauden metsää ei ole kuitenkaan tarkoitettu vain rakastavaisille, vaan sinne on istutettu puita myös vanhempien ja lasten tai isovanhempien ja lastenlasten välisen rakkauden merkiksi sekä ystävyyskunnaksi (Vihreät sylit 2020).

Vuosaaren Rakkauden metsän istuttajat ovat saaneet jakaa puiden merkitystä itselleen kirjoittamalla lyhyen tekstin siitä, keiden rakkautta puun avulla tunnustetaan ja miksi. Osassa tarinoista mainitaan valitun puulajin merkitys istuttajille. Merkitykset liittyvät esimerkiksi lempipuulajiin, istuttajan tai rakkauden kohteen sukunimeen, lajiin liittyvään symboliikkaan ja mytologiaan, muistoihin tai puun ominaisuuksiin. (Vihreät sylit 2020).

Vuosaaren Rakkauden metsän ei ole tarkoitus jäljitellä luonnollista metsää. Hankkeen vahvuudet ovat luonnonhoidon merkityksien lisäämisessä ja hyönteitekevyydessä. Osa tuotoista ohjataan Luonnonperintösäätiölle.

Sadepuutarhan yhteiskehittäminen

Tampereella yhteiskehitettiin hulevesijärjestelmiä osana EU:n UNaLab -projekti Vuorekseen. Luontopohjaisten ratkaisujen kehittäminen on tapa tuoda laaja joukko asiantuntevia toimijoita yhteen etsimään ratkaisuja monimutkaisiin ongelmiin (Särkilahti, Mustajärvi & Leppänen, 2019).

Yhteiskehittäminen on tarpeen, koska tiiviissä kaupunkirakenteessa yhdellä ratkaisulla tavoitellaan monia erilaisia hyötyjä, kuten viilennystä, sade- ja sulamisvesien hallintaa, luonnon monimuotoisuuden vaalimista ja ihmisten hyvinvointia (Eggermont ym. 2015).

Keväällä 2018 järjestettiin sekä Hiedanrannassa että Vuoreksessa kolmen työpajan sarjat, joiden tarkoituksena oli yhteiskehittää luontopohjaisia ratkaisuja kohdealueelle. Työpajoihin osallistui 258 ihmistä. Ne osoittautuivat hyviksi paikoiksi yhteiselle oppimiselle ja luontopohjaisten ratkaisujen ideoinnille.

Työpajat oli jaettu kolmeen aihepiiriin, joissa ensimmäisessä visioitiin luontopohjaisia ratkaisuja ja sitä, mihin ongelmiin ne vastaavat. Toinen vaihe keskittyi ratkaisumalleihin ja kolmas käytännön pilotointiin. Työpajojen jälkeen toteutus suunnitelmat laadittiin työryhmissä, jotka koostuivat asiantuntijoista.

4. Kaupunkiluonto osallistavassa luonnonhoidossa

Kaupunkien luonto on voimakkaasti ihmistoimintojen muokkaamaa. Monimuotoisuuden kannalta merkityksellistä luontoa on myös ihmisen muokkaamissa ympäristöissä. Kaupunkeihin on sopeutunut eliölajeja ja muodostunut uudenlaisia luonnon tyyppejä.

Ihmistoiminta, kuten asuminen, liikkuminen, rakentaminen ja teollisuus, tuottaa ekologiassa joskus häiriöympäristöiksi nimettyjä uusia ympäristöjä. Uudet ihmisen tuottamat ympäristöt paikkaavat monia katoamisillaan olevia elinympäristöjä, kuten paahdeympäristöjä. Paahdeympäristöjä on muodostunut kaupunkeihin tyypillisesti esimerkiksi joutomaille, tienpientareille, rata-alueille, maantäyttöalueille ja muille puustoltaan avoimina pysyneille ja pidetyille kasvillisuuslaikuille. Kaupunkiluonnon kehittäminen on esimerkiksi paahdeympäristöjen ja muun erityispiirteisen kaupunkiluonnon potentiaalien tunnistamista ja ekologioiden ymmärtämistä. Luontoa ei tarvitse tyytyä kehittämään ainoastaan hoitamalla vaan sitä voi myös aktiivisesti suunnitella ja luoda.

Haila ym. (2013, 114) painottavat, että kaupungeissa tavoitteeksi tulisi ottaa nimenomaan uudenlaisien luontotyyppien luominen osana asuinalueiden suunnittelua. Tämän suuntaista kehitystyötä on jo ryhdytty tekemään hulevesien luonnonmukaisen hallinnan yhteydessä. Luonnonmukaisissa hulevesiratkaisuissa lähtökohtana on ekologinen kasvuprosessi, jonka vesi saa aikaan sopivassa paikassa. Hailan ym. (2013, 114) mukaan ajatusta voitaisiin monipuolistaa ja kehittää urbaanimpaan suuntaan siten, että

veden paikan voivat ottaa monenlaiset urbaanit prosessit, jotka liittyvät kaupungin infrastruktuuriin tai asukkaiden arkielämään. Hulevesisuunnittelun lisäksi kaupunkiluonnon mahdollisuuksia on runsaasti muitakin, mutta niiden hahmottaminen on vielä hyvin alussa.

Monimuotoisen luonnon ja asukkaiden yhteenliittymiä muodostuu tarkoituksettomasti ja tavoitteellisesti. Painopisteen siirtäminen kaupunkiluonnossa kohti nykyistä suunnitelmallisempaa toimintaa on tehtävä kuitenkin siten, että omaehtoisesti organisoituville prosesseille – niin ekologisille kuin inhimillisillekin – jätetään tilaa.

4.1. Kaupunkiluonnon kehittämisen potentiaalit

Kaupungissa on runsaasti erilaisia alueita, joilla luonnon monimuotoisuutta voi parantaa ja joiden kehittämiseen asukkaat voivat osallistua. Haasteena on luonnonhoidon ja osallistumisen potentiaalien tunnistaminen ja hahmottaminen (ks. esim. Asikainen & Jokinen 2008). Koska luonnonhoito ja osallistaminen ovat yhteiskunnallisina toiminnan kenttinä kehityskaarensa alkuvaiheessa, ei ole juurikaan rutinoituneita tai vakiintuneita tapoja tunnistaa niiden potentiaaleja – ei etenkin yhdessä, muttei välttämättä edes erillisinä asioina.

Ekologiselta potentiaaliltaan esimerkiksi pihat, ulkoilumetsät, suojelualueet, nurmikot, puistot, maisemaniityt ja joutomaat soveltuvat erilaisille prosesseille. Lisäksi maan-

käytön kannalta on muilla ulottuvuuksilla merkitystä, kuten sillä, onko tila julkinen ja kenen omistuksessa tai hallinnassa se on. Osallistumisen potentiaali vaihtelee myös, jolloin haasteeksi voi muodostua sopivan osallistamisen tavan kytkeminen tunnistettuun ekologiseen teemaan. Luonnon monimuotoisuuden kehittämistä tai asukkaiden osallistamista ei yleensä ole alun perin hahmotettu osaksi alueiden käyttöä, joten potentiaali liittyy myös erilaisiin maankäytön luokituksiin, kuten asemakaavojen merkin-töihin tai viheralueiden hoitoluokituksiin.

Potentiaalien tunnistaminen ja hahmottaminen tapahtuu erilaisissa ajallisissa ja alueellisissa mittakaavoissa. Yleensä pienimuotoisten parantelujen paikat on helpompi tunnistaa ja viedä eteenpäin, mutta laajempiakin näkökulmia tarvitaan, jotta saadaan aikaiseksi vaikuttavampia alueita. Myös osallistuvien toimijoiden ja luonnon elementtien keskinäinen rytmitys tulee hahmottaa. Jon-

kin paikan potentiaali voi ilmetä myös useiden erilaisten ekologisten ja sosiaalisten organisointien yhdistelminä, mikä lisää soveltuvien toimintatapojen hahmottamisen haasteellisuutta.

4.2. Luonnon monimuotoisuus osallistamisessa

Kun kansalaisten osallistamisella tavoitellaan luonnonsuojelullisesti merkittävää hoitoa ja luonnon monimuotoisuuden edistämistä, on syytä tarkentaa hoitoa ohjaavia luonnonsuojelubiologisia kriteereitä. Biodiversiteetin käsite on tieteellinen ja hallinnollinen, ja se vaatii kohdennuksen operationalisoitukseen kansalaisten luonnonhoidossa. Tällöin keskeiset kysymykset ovat: 1) Millaisia tavoitteita biodiversiteetille voi muodostaa? ja 2) Miten tavoitteet ovat operationalisoitavissa asukkaiden osallisuudeksi ja toiminnaksi?

Kohteena olevan alueen edellytykset kannattaa huomioida luonnon monimuotoisuutta kehitettäessä. Edellytyksiä arvioitaessa kannattaa kuitenkin olla avoin muunlaisillekin mahdollisuuksille, jotka alueella ilmenevät parhaillaan. Yleensä ihmisen muokkaamat ympäristöt ovat kaupungeissa jossain määrin luontoarvoiltaan heikentyneitä. Tilanne kaupungeissa onkin erityisen hedelmällinen tulevaisuutta ajatellen: monenlaiset toimenpiteet voivat parantaa heikentyneen paikan luontoa. Luonnontilan uusi tavoite voi olla hyvinkin eri näköinen kuin kohde on nykyisellään. Esimerkiksi rehevähohjaista harvennettua kuusikkoa on mahdollista kehittää lehtipuuvaltaiseksi lehdoksi ja hiekkahohjaista rinteessä olevaa männikköä avoimeksi paahdeympäristöksi.

Alkuperäinen luonnontila ei useinkaan ole paras vertailukohde monimuotoisuuden kehittämiseksi etenkin kaupungeissa. Biodiversiteetin potentiaalinen tunnistaminen voi voimakkaasti muuttuneissa kaupunkiekosysteemeissä vaatia mielikuvitusta. Myös asukkaiden kyvykyys ja osallistamisen tavoite vaikuttavat siihen, miten luonnon monimuotoisuutta kannattaa valitussa paikassa kehittää.

4.3 Luonnon kasvu ja osallistaminen

Luonnon kasvuprosessien ja kaupunkilaisten osallistamisen rytmittämisen tapa on tärkeää hahmottaa luontoa hoitaessa. Hoidon kohteena olevan ekosysteemin rakenteiden, prosessien tai eliölajien ominaisuudet vaikuttavat siihen, miten luonnonhoito kannattaa organisoida. Luonnonhoidossa vaaditaan usein jatkuvuutta ja toistoa, mutta se ei ole aina välttämätöntä.

Toisinaan kertaluonteinenkin hoito riittää tavoitteiden saavuttamiseen. Se, miten

luontoa kehitetään tulee hahmottaa osaksi asukkaiden toimintoja. Sopivan hoitotavan hahmottaminen edellyttää luonnon kasvuprosessien ja asukkaiden edellytysten keskinäistä rytmittämistä. Luonnonhoito kannattaa suunnitella ja toteuttaa siten, että sopiva hoitotapa ja kohteena olevan luonnon kasvuprosessit sopivat yhteen. Jos jollain alueella ei ole riittävästi vapaaehtoistyöhön valmiita kansalaisia, ei silloin kannata suunnitella toistoon perustuvaa luonnonhoidon osallistamista tai ainakin kannattaa valmistautua täydentämään toimenpiteitä vaikkapa urakoitsijoiden toteuttamalla tilaustyöllä. Pienellekin määrälle asukkaita on mahdollista hahmottaa sopivia luonnonhoidon toimia. Silloin kyseeseen voi tulla epäsäännöllistä tai kertaluonteista hoitoa vaativa kohde.

Toistuva luonnonhoito

Eräs talkootyöksi sopivan työn muoto on luonnon ei-toivottujen kasvuprosessien tukahduttaminen, kuten kasvien kitkentä, raijaus ja kasvustojen poistaminen. Toistoa vaaditaan erityisesti silloin, kun luonnon ei-toivottua kasvua yritetään tukahduttaa kokonaan. Esimerkiksi haitallisten vieraslajien kuten komealupiinin ja jättipalsamin torjunnassa tulee toimenpiteitä toistaa, kunnes koko alue on puhdistettu vieraslajista. Sekä lupiini että jättipalsami tuottavat kukkimaan päästessään runsaan määrän siemeniä, jotka kasvattavat äkkiä uuden komean vieraslajikasvuston. Jos toiminta jää kesken, vieraslajit leviävät nopeasti ja valtaavat aiemmin torjutun alueen uudestaan. Tällöin tehty talkootyö mitätöityy. Vieraslajien torjunnassa alku- tai keskikesällä toteutettuja torjuntatoimia täytyy yleensä täydentää vielä loppukesästä tehtävällä partioinnilla ja loppujen kasvustojen poistamisella. Tuoreiden niittyjen ja kuivempien kotojen niittotalkoot on hyvä toistaa vuosittain, sillä muutoin niityille alkaa kerääntyä ravinteita.

Niukkakasvuissa paahdeympäristöissä raivausta ei ole välttämätöntä toistaa vuosittain, vaan puuvartisen kasvillisuuden raivaus 2-5 vuoden välein voi riittää. Niitto- ja raivauskerrojen sopiva määrä tulee kuitenkin arvioida tapauskohtaisesti. Avoimilla ympäristöillä kuten niityillä, kedoilla ja paahdeympäristöissä puuvartisen kasvillisuuden raivaamista tulee jatkaa pitkään. Puuvartinen kasvillisuus ei kasva ja leviä välttämättä yhtä nopeasti kuin haitalliset vieraskasvilajit, mutta hoidon toistaminen voi olla tarpeen esimerkiksi joka vuosi tai muutaman vuoden välein. Avoimilla elinympäristöillä olevien puuvartisten kasvien raivaamisessa ei tarvitse olla välttämättä aivan yhtä tarkka kuin haitallisten vieraslajien tapauksessa, eikä tällaisilla kohteilla aina haittaa, jos jokin raivauskerta jää väliin.

Niityillä, kedoilla ja paahdeympäristöissä kitkentänä toteutettu hoito voi olla yhtä mer-

kittävä kuin niitto tai raivaus. Niiton ja raivauksen seurauksena ei-toivottu kasvillisuus ei useinkaan häviä, koska se jää juuristonsa avulla kasvamaan alueella. Kitkennässä kasvit saadaan poistettua usein juurineen, jolloin hoidon vaikutukset ovat pitkäkestoisemmat. Kitkentä voi kohdistua esimerkiksi puuvartiin ja aggressiivisiin yleisiin kasveihin (esim. pujo, pietaryrtti ja pelto-ohdake).

Niittyjen hoito ja vieraslajien torjunta ovat esimerkkejä työstä, jota ei voi jättää puolitiehen. Kitkemättä jätetyt niityt saattavat parin vuoden sisällä kasvaa runsaana tavallista joukomaisten kasvilajistoa, ja alueelle kylvetyt siemenet menetetään kokonaan, sillä ne eivät pysty enää itämään voimakkaasti kasvavien lajien vallatessa niityksi aiotun alueen. Kitkeminen on välttämätön osa uusien niittyjen elinkaarta, ja sitä tulee jatkaa ainakin kaksi vuotta lajiston sulkeutumiseen saakka.

Sama pätee vieraslajien torjuntaan: isoimman kitkentäurakan jälkeen alueita on edelleen seurattava kasvukauden aikana ja kitkettävä huolellisesti kaikki maasta nouseva pois.

Epäsäännöllinen luonnonhoito

Osallistamisessa voidaan joissain tapauksissa sallia myös epäsäännöllinen luonnonhoito. Se sopii kohteisiin, joissa luonnon kasvu muodostaa riittävää jatkuvuutta, on tarpeeksi hidasta eikä vaadi usein toistettavia tai kiireellisiä toimenpiteitä.

Epäsäännöllinen hoito sopii monipuolisille kohteille, esimerkiksi hoidettavaan lehtoon, paahdeympäristölle tai uudenlaiseen metsäpuutarhaan. Metsäisillä alueilla puuvartisten kasvien kasvu muodostaa jatkuvuutta ja paahdeympäristöissä epäsäännöllisen luonnonhoidon mahdollistaa karun alueen hidas kasvu.

Kertaluonteinen luonnonhoito

Toisinaan luonnonhoidoksi riittää kertaluonteinen toimenpide. Se on mahdollista silloin, kun luonnon kasvu saadaan hoitotoimilla suunnattua toivotunlaiseksi ja pysyy samansuuntaisena omaehtoisesti, ilman hoitoa. Kertaluonteisia toimenpiteitä ovat esimerkiksi puiden istuttaminen tai lahoppuun tuottaminen eläviä puita kaulaamalla.

4.4. Luonnonhoidon haasteet

Luonnonhoidon tapojen kehittäminen on vasta alkuvaiheessa. Vain harvat tavat ovat toistaiseksi vakiintuneet edes asiantuntijoiden työssä. Alkuvaiheessa on myös kansalaisten osallistamisen tapojen kehittäminen.

Luonnonhoidon osallistamisen haasteena on myös sopivien resurssien löytäminen paikallisen luonnon kehittämiseen. Kasvien leikkaamiseen tai raivaamiseen liittyen riittää esimerkiksi saha, viikate tai vesuri, mutta kotimaisten tai paikallisten luonnonkasvien siemeniä tai taimia on niukasti saatavilla. Jos luonnonhoidon halutaan parantavan merkittävästi biodiversiteettiä, on käytettävien lajien geneettisellä alkuperällä merkitystä. Geenien sekoittuminen ja harvinaisten rotujen katoaminen ovat ongelmia kaukaa tuotujen siementen käyttämisessä.

MUISTILISTA

Biodiversiteetin hoidon kohdennuksia

- Harvinaiset, uhanalaiset tai rauhoitetut eliölajit
- Paikallisesti tai maakunnallisesti uhanalaiset eliölajit
- Erityisesti tai kiireellisesti suojeltavat eliölajit
- Avainlajit (esim. metsähaapa), sateenvarjolakajit
- Harvinaisten tai uhanalaisten hyönteisten ravintokasvit
- Harvinaiset luontotyytit ja elinympäristöt (esim. lehdot, korvet, paahdeympäristöt)
- Mikrohabitaatit (esim. lahopuut, lammikot)
- Keinotekoiset elinympäristöt (esim. linnunpöntöt, lepakkopöntöt, hyönteishotellit)
- Ekosysteemin rakennepiirteet (esim. vanhan metsän rakennepiirteiden lisääminen ennallistamalla, paahdeympäristön rakennepiirteiden lisääminen raivaamalla alue avoimeksi)
- Kytkeytyminen laajempaan alueelliseen biodiversiteetin teemaan (ekologinen verkosto; myös ajallinen jatkumo)
- Haitallisten vieraslajien torjunta
- Rakentamisen seurauksena tuhoutuvien eliölajien siirtäminen turvaan
- Uusympäristöt ja uudenlaiset ekosysteemit

Puolivalmiit tilat

Yrjö Haila yhdessä muiden tutkijoiden kanssa (2013, 114) ehdottaa asukkaiden omaehtoisen, rakennusten välitöntä luontoympäristöä kehittävän toiminnan edistämiseksi puolivalmiiden tilojen perustamista. Näkökulma edellyttää uudenlaista otetta viherrakentamiseen.

Valmis nurmikko ja samankaltaisina toistuvat pensasistutukset eivät riitä. Sen sijaan asukkaille tulisi tarjota aineksia, joiden avulla he voivat osallistua oman asuinympäristönsä muokkaamiseen, luomiseen ja ideointiin. Puolivalmiiden tilojen viimeistelyssä asukkaiden panoksen tulisi olla huomattava.

Tällaisia tiloja varten tarvitaan käytännöllisiä malleja. Niiden kehittäminen yhdessä asukkaiden kanssa ja hyödyntämällä myös aikaisempia kokemuksia ja ulkomaisia esimerkkejä olisi ajankohtainen teema valtakunnalliseksi projektiksi.

Puolivalmiin tilan voi ymmärtää myös urbaanina kesantona (Kostiainen 2013). Kesanto on metafora ja viittaa viljelemättömäksi jätettyyn peltoon, jolla spontaanit kasvuprosessit saavat vallan ja viljelyllä köyhdytetty maaperä paranee.

Urbaaneiksi kesannoiksi on yleensä nimitetty vanhoja tehdasalueita, joilla toimitaan ruohonjuuritasolla itseohjautuvasti ja vähin varoin.

Kiintopisteet

Yrjö Haila ja muut tutkijat (2013, 114) ehdottavat, että metsälähiöiden ilmeeltään monotonisia alueita voisi kehittää kiintopisteitä rakentamalla. Kiintopisteet lisäävät alueiden merkityksiä. Kiintopisteitä voidaan luoda esimerkiksi yhdistämällä elävää luontoa ja artefakteja ja myös ympäristötaiteen avulla. Lähestymistapa sopii myös luonnon monimuotoisuuden parantamiseen.

Kiintopisteiden kehittäminen voidaan toteuttaa myös kokeilevasti vaiheittain, jolloin saadaan ennakkotietoa siitä, kuinka ne vaikuttavat eri paikoissa ja erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä.

Kiintopisteen voi hallinnollisesti tuottaa esimerkiksi urakoitsija, mutta mahdol-

lisen ympäristötaiteen tekemiseen voidaan osallistaa myös paikallisia asukkaita. Jos kiintopisteen rakentamiseen tarvitaan koneita, joita asukkaiden ei ole mahdollista käyttää, he voivat osallistua kiintopisteen ideointiin.

Paikkojen muokkaaminen jälkikäteen

Kaupunkien kestävyysshaasteiden takia kaupunkien infrastruktuureja on kyettävä järjestämään uudella tavalla. Eräänä ratkaisuna lisätä biodiversiteettiä ja kaupunkilaisten osallisuutta nykyisissä jo perustetuissa paikoissa (*urban retrofit*). Näkökulma tekee kaupunkien infrastruktuureista mukautuvia ja muovailtava, jolloin on mahdollista tuottaa uusia merkityksiä, toimintoja ja järjestyksiä nykyisiin infrastruktuureihin.

Nykyisten paikkojen parantelu on vuoropeliä kaupunkirakenteen normatiivisen kehystyksen, aineellisten edellytysten sekä vaihtoehtoisen logiikan välillä. Biodiversiteetin ja osallisuuden lisääminen on ikään kuin infrastruktuuriin tehtävä interventio (Johnson ym. 2021, 323). Menestyvänä esimerkkinä viime aikoina kaupunkien luontoa jälkikäteen muovanneesta infrastruktuurista on hulevesien luonnonmukainen käsittely (ks. esim. Nieminen & Jokinen 2018).

Kansalaisten osallistumista ja luontoa yhdistävä kaupunkiviljely on myös onnistunut muuttamaan kaupunkeja pistemäisesti ja pienessä mittakaavassa. 'vihreän infrastruktuurin' tai 'sini-viherrinfran' käsitteillä voisi olla potentiaalia ratkaista luontokatoa kaupungeissa, mutta ne eivät ole osoittaneet riittävää muutosvoimaa.

Paikkojen muokkaamisessa jälkikäteen voi ilmetä useita erilaisia aineellisia ulottuvuuksia, joissa toteutuvat eri tavoitteet (Johnson ym. 2021, 324). Biodiversiteetin tai osallisuuden lisääminen kaupunkirakenteeseen skaalaa nykyisiä mittakaavoja uudestaan. Parantelu voi lisätä yhdyskuntarakenteen kompleksisuutta, mutta myös myös purkaa sitä. Näkökulma katkaisee ja muuttaa kaupunkikehittämisen polkuriippuvuuksia, jolloin se saattaa myös vähentää monimutkaisuutta (Johnson ym. 2021, 338).

Luonnonmukainen hulevesien hallinta on esimerkki kompleksisuutta lisäävästä jälkikäteen tehdystä kaupunkiympäristön parantelusta: hulevesien hallinta vaatii yksityiskohtaisia suunnitelmia, joita ei aikaisemmin tehty. On myös vaarana, että tiede- ja hallintokeskeinen tapa hahmottaa biodiversiteetti lisää kaupunkien monimutkaisuutta, jolloin se voi olla yhä hankalammin saavutettavissa ja kansalaisten ymmärrettävissä.

Kansalaisten osallisuus sen sijaan vaatii usein hallinnon rakenteiden oikaisemista, joten osallisuus voi tehdä kaupunkirakenteesta helpommin ymmärrettävää myös biodiversiteettiin yhdistettynä. Silloin on tärkeää hahmottaa, että infrastruktuuri ei ole vain sosiotekninen systeemi vaan kaupunkilaiset eli ihmiset ja heidän suhteensa ovat osa sitä.

Marres (2012, 205) argumentoi, että osallistaminen täytyy kehystää uudelleen jonakin, joka tehdään asioiden kanssa, ei pelkästään ihmisten välillä. Infrastruktuurien järjestäminen uudestaan pohjautuisi siten nykyisille aineellisille suhteille kaupunkilaisten välillä. Tällöin biodiversiteetti, lähiluonto tai lähiympäristö voivat osoittautua käytännölliseksi tavaksi järjestää osallisuutta. Luonnon monimuotoisuus voi siten olla kaupunkilaisten jaettua aineellista infrastruktuuria.

Paikkojen muokkaamisen näkökulmasta osallistaminen ja luonto muodostavat eräänlaisen infrastruktuurallisen yhteisön (*infrastructural community*), jossa ihmiset ja ryhmät ovat suhteessa toisiinsa luontona ilmenevien asioiden aineellisilla ja jaetuilla välityksillä (Johnson ym. 2021, 338). Näkökulma järjestää näitä suhteita uudella tavalla, tunnistaa potentiaaleja ja uusia tavoitteita. Luontokadon ratkaiseminen kaupungeissa voi-kin vaatia sosiaalisen intervention eikä pelkästään teknis-aineellista.

Metsälehmuksen istutustalkoot

Villi vyöhyke -yhdistys järjesti metsälehmuksen istutustalkoot vuonna 2016 Tampereen Peltolammilla. Yhdistys teki aloitteen metsälehmuksen istuttamisesta Tampereen kaupungille ja ehdotti paikkaa kokeilun kohteeksi. Kaupunki oli aiemmin poistanut alueelta kuusenjuurikäävän tappamia kuolleita ja heikkokuntoisia kuusia niin paljon, että alue muistutti päätehakkuaukiota.

Yhteistyö alkoi rivakasti, ja metsälehmukset istutettiin paikallisten asukkaiden kanssa alkukesästä. Tampereen kaupunki kustansi ja järjesti paikalle istutettavat metsälehmukset, jotka olivat kotimaista kantaa. Projektiin tuli mukaan myös Tampereen ammattikorkeakoulun metsätalouden tutkinnon opet-

tajia ja oppilaita. Projektista tehtiin yksi metsätalouden tutkinnon opinnäytetyö. Istutustalkoot olivat kertaluonteinen toimenpide, jonka jälkeen istutetut metsälehmukset ovat kasvaneet hyvin. Ensimmäinen kesä istutusten jälkeen oli hyvin kuuma ja kuiva, minkä takia asukkaat kävivät kastelemassa taimia.

Istutustalkoisiin osallistuneet asukkaat ja etenkin lapset ovat käyneet jälleenpäin seuraamassa istuttamiensa puiden kasvua. Myöhempinä vuosina asukkaat ovat torjuneet alueelta tertsuseljän kasvustoja. Istutustalkoot ovat antaneet ideoita ja valmiuksia muuhunkin toimintaan.

Tesoman metsäpuutarha

Tesoman metsäpuutarhan kehittäminen alkoi Tampereella vuonna 2014 Villi vyöhyke -yhdistyksen aloitteesta. Kohde valikoitui meneillään olevan lähiöohjelman seurauksena. Tesoman metsäpuutarha on metsäinen alue, joka on hoitoluokituksessa määritelty lähi- ja ulkoilumetsäksi. Metsäpuutarhan perustamiseksi alueen hoitoluokitusta ei tarvinnut muuttaa.

Metsäpuutarhan perustamiseksi alueella pidettiin useita asukaskävelyitä ja työpajoja. Kaupungin kanssa sovittiin, että asukkaiden kanssa pitää luoda metsäpuutarhan hoidolle yhteiset säännöt, joiden puitteissa aluetta saa kehittää vapaasti. Alueelle saa istuttaa puita, pensaita ja ruohovartisia kasveja omatoimisesti kysymättä siihen enää erikseen

lupaa. Säännöissä sovittiin, että alueelle ei saa tuoda myrkyllisiä kasvilajeja eikä haitallisia vieraslajeja. Istutusten lähitöllä saa tehdä pienimuotoista raivautusta tilan luomiseksi, mutta suuria puita ei saa kaataa. Suurien puiden kaadosta vastaa edelleen Tampereen kaupunki.

Alueelle on tuotu ja istutettu kasvillisuutta Villi vyöhyke -yhdistyksen järjestämissä talkoissa. Asukkaat ovat istuttaneet alueelle kasvillisuutta myös omatoimisesti, mutta hoito ei ole lähtenyt käyntiin aivan niin intensiivisesti kuin alkuun odotettiin. Villi vyöhyke on siirtänyt alueelle jonkin verran kasvillisuutta ja myös raidankeuhkojäkälän kasvustoja sellaisilta paikoilta, jotka ovat tuhoutumassa.

Lintujen talviruokinta

Lintujen talviruokinta on Suomessa, mutta myös kansainvälisesti huomattavan yleinen ja kenties yksi arkisimmista tavoista olla tekemisissä luonnonvaraisen eläinten kanssa (Jones & Reynolds, 2008). Talviruokinta voi olla samaan aikaan huolenpidon ele luontoa kohtaan ja tapa tutkia ja kokea luontoa (Jones 2018). Kaupungistumisen ja luonnon heikentymisen myötä ihmisten luontoon liittyvän kokemusmaailman on kuvattu katoaneen (extinction of experience) (Pyle 1978), minkä on katsottu johtavan sekä henkilökohtaisen hyvinvoinnin heikkenemiseen (Keniger ym. 2013) että ympäristöön liittyvien ongelmien ja niiden hoitamiseen liittyvien näkökulmien kapenemiseen (Collado ym. 2015).

Etenkin pohjoisessa lintujen talviruokinnasta on hyötyä lintukannoille (Cox & Gaston 2016). Suomessa lintujen talviruokinta on auttanut joitain uhanalaisia lajeja: sen on havaittu paikkaavan esimerkiksi Suomessa erittäin uhanalaisen hömötiaisen ravintometsien häviämistä ja ylläpitävän viime vuosina harventunutta varpuskantaa. Talviruokintapaikat ovat lisäksi lintututkimuksen kiintopisteitä, joilta saadaan Luonnontieteellisen keskusmuseon ruokapaikkaseurannassa kansalaisten avulla tietoa Suomen lintukannoista, muutosta, talvehtimisesta ja ilmastomuutoksen vaikutuksesta näihin.

Erilaisista tavoista huolehtia lintujen kylläisyydestä on tullut vuosien saatossa hyvin yleisiä, vaikka se on spontaania, ei hallinnosta lähtöisin olevaa toimintaa. Organisoitumisen aste ruokinnan käytännöissä vaihtelee joulun kauralyhteestä omakotitalon takapihalla systemaattisempaan ja säännöllisempään toimintaan. Ruokintaan liittyvien ohjeistusten avainasemassa ovat lintu- ja luonnonsuojeluyhdistykset, taajama-alueilla lisäksi kaupunkien ympäristö- ja terveystoimet sekä yleensä myös taloyhtiöt. On merkittävää havaita, ettei linnunruokinnan spontaanius ja itseohjautuvuus sulje pois sääntelyä.

Osallistamisen ja luonnonhoidon yhdistäminen

Oppaassa tarkastellaan kaupunkilaisten osallistamisen ja luonnonhoidon kenttien risteämisaluetta. Voidaan tunnistaa neljänlaista risteämistä:

1) Sovelletaan osallistamisen ja luonnonhoidon nykyisiä tapoja

Toteutetaan suunnittelun kohteessa totunnaisia tapoja osallistaa kansalaisia tai luonnonhoitoon. Se voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että muuten asiantuntijoiden tekemä työ annetaan asukkaiden tehtäväksi. Esimerkiksi puun istutusta urakoitsijan sijaan paikallinen asukas. Osallistamisessa aiheet vaihtelevat muutenkin, ja esimerkiksi ideoita synnyttävässä työpajassa lähiluonto voi olla aiheena siinä missä muutkin asiat. Menetelmät voivat työpajassa pysyä kuitenkin totunnaisina.

2) Osallistaminen muuttaa luonnonhoidon tapoja

Asukkaiden tekemä luonnonhoito mahdollistaa pienipiirteisen tekemisen, koska se tehdään usein käsin ja käsin käytettävien työkalujen avulla. Tällöin osallistaminen muuttaa luonnonhoitoa kaupungeissa. Muutoin kaupunkien viheralueita hoidetaan koneellisesti ja sen tekevät urakoitsijat. Kaupunkilaiset asuvat ja liikkuvat usein hoitamiansa kohteiden lähellä ja havainnoivat niitä arjessa.

Se mahdollistaa jatkuvan seurannan ja toimenpiteiden arvioinnin. Lisäksi proaktiiviset asukkaat voivat toiminnallaan saada hoidon piiriin jonkin alueen, joka muutoin jäisi hoitamatta. Kaupunkilaisten näkökulma lisää luonnonhoidon merkityksiä ja mahdollistaa ympäristökasvatuksen. Asukkaiden osallistaminen voi myös lisätä heidän ymmärrystään luonnonhoidon oikeutuksesta ja tarpeellisuudesta. Silloin he voivat hyväksyä sellaisetkin luonnonhoitotoimet, jotka mutensaattaisivat herättää heissä vastustusta, kuten lahopuun lisäämisen.

3) Luonnonhoito muuttaa osallistamisen tapoja

Lähiluonto tarjoaa osallisuudelle konkreettisen aineellisen kohteen, jota asukkaat voivat omin käsin muokata. Monet muut rakennetun ympäristön elementit ovat sellaisia, että niiden tuottaminen ja ylläpitäminen sopii pääasiassa ammattilaisille. Lähiluonto on osallistamisen aineellinen välittäjä poikkeuksellisen monella tapaa. Luonnonhoito mahdollistaa omatoimista ja talkootyypistä toimintaa, kuten vieraslajien torjuntatalkoot, niityn niittotalkoot tai puiden istutustalkoot. Luonnonhoito jättää usein pysyvän jäljen lähiympäristöön toisin kuin vaikka tapahtumiin osallistuminen.

4) Osallistaminen ja luonnonhoito muuttavat yhdessä toisiaan

Luovimmillaan osallistaminen ja luonnonhoito järjestetään uudella tavalla siten, että molemmat tekemisen kentät ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja muokkaavat

toisiaan. Silloin lopputuloksena on myös uudenlaista lähiluontoa. Tämä ulottuvuus voi tuottaa kaupunkeihin ainutlaatuisia ekosysteemien ja asukkaiden yhteenliittymiä.

5. Asukkaat luonnonhoidossa

Asukkaille sopiva luonnonhoito on konkreettista, näkyviä tuloksia tuottavaa ja riittävän pienimuotoista. Aina mahdollisimman suuri osallistujajoukko ei ole tärkeintä vaan tekeminen ja hyvin toteutetut talkoot. Muutaman ihmisen voimin saadaan oikein kohdennetuissa talkoissa hyviä tuloksia aikaiseksi.

5.1. Töiden sopivuuden arviointi

Monet luonnonhoidon yksittäiset työvaiheet eivät vaadi erityistä ammattitaitoa etenkin toteuttamiseen, etenkin jos talkootyön ohjaaja on paikalla. Luonnonhoidossa löytyy sopivia tehtäviä monenlaisille osajille, myös pienille lapsille. Koska osallistettavien kaupunkilaisten joukossa on asiantuntijoita ja ammattilaisia, jossain määrin talkootyönä voi toteuttaa myös vaativia tehtäviä. Kaupunkilaisissa on vaikeiden työvälineiden ja koneiden käytön osajia sekä perehtyneitä luontoharrastajia ja -asiantuntijoita.

Käytännön luonnonhoito vaatii yleensä työkalujen käyttöä. Niistä suurin osa, kuten lapiot, istutuslapiot, oksasakset, raivaussakset, viikate, vesuri, käsisaha ja pokasaha sopivat myös asukkaiden käytettäväksi. Istutuslapion käyttö sopii myös pienille lapsille. Moottori- ja raivaussahojen käyttö on talkooluonteisessa työssä mahdollista, mutta se vaatii erityisosaamista. Asukkaille sopivia konkreettisia työvaiheita ja toimenpiteitä ovat esimerkiksi kitkeminen, kylväminen, istuttaminen, kastelu, niittäminen, raivaaminen ja kaivaminen. Työvaiheet saattavat silti vaatia pienimuotoista opastusta. Esimerkiksi siemeniä ei saa kylvää liian tiheästi ja istu-

tettavat taimet pitää istuttaa sopivaan syvyyteen. Myös viikatteen käyttö saattaa vaatia opastusta, jos osallistujilla ei ole sen käytöstä aiempaa kokemusta.

Jos luonnonhoidon kohteena ovat harvinaiset tai uhanalaiset eliölajit, on vaativinta yleensä toimenpiteiden oikeanlainen toteutus eivätkä niinkään yksittäiset työvaiheet. Siksi luonnonhoitoon osallistuminen vaatii yleensä ohjausta tapahtumapaikalla. Haastavaa on erityisesti uhanalaisilla ja rauhoitetuilla eliölajeilla operoiminen, kuten kasvien siirtäminen. Vähemmän riskialtista on osallistaa asukkaita ekosysteemien rakennepiirteiden hoitamiseen, kuten puuvartisen kasvillisuuden raivaamiseen paahdealueelta. Luonnonhoitoa voi usein tehdä sellaisilla alueilla, joilla ei juurikaan ole edustavia nykyisiä luontoarvoja. Tällöin kehitetään alueen rakennepiirteitä. Mahdolliset osaamattomat toimenpiteet luonnonhoidon alussa eivät välittömästi vaaranna uhanalaista luontoa, koska sitä muodostuu alueelle vasta, kun alue luonnonhoidon ansiosta muuttuu harvinaisille eliölajeille sopivaksi elinympäristöksi.

Asukkaiden kanssa toteutettava luonnonhoito tulee olla sopivan pienimuotoista, eikä työtaakka saa muodostua liian suureksi, etenkin jos työt toteutetaan kokonaan talkootyönä. Työ ei myöskään saa olla liian velvoittavaa. Jos asukas jättääkin työn kesken, sen loppuun tekemiseen tulee varautua muulla tavalla. Asukkaille tulee jättää työn toteuttamiseen joustonvaraa. Asukkaille ei myöskään voi delegoida liian kiireellisesti toteutettavia tehtäviä vaan tekemiseen tulee

jättää riittävästi aikaa myös jouhevampaa työtahtia varten. Asukkaiden osallistumisesta tulee hyväksyä tekemisen epäsäännöllisyys.

Luonnonhoidossa on paljon työvaiheita, jotka eivät sovellu asukkaille. Ammattiosaamista vaativaa koneiden käyttöä ei yleensä voi delegoida kansalaisille. Jos osallistujien joukossa on asiantuntijoita, voi joissain tapauksissa esimerkiksi moottorisahan käyttöä sisällyttää talkootyöhön. Moottorisahankin käyttö sopii talkootilanteissa pääosin nuorempien puiden kaatamiseen.

Asukkaille ei voi antaa työtehtäviä, jotka ovat vaarallisia työntekijälle itselleen tai lähiympäristölle ja työturvallisuuden kannalta vaativat erityistä huolellisuutta. On selvää, että myös jotkin koneellisesti tehtävät laaja-alaiset työt eivät sovi osallistamiseen vaan niiden toteuttaminen vaatii urakoitsijan. Sellaisia ovat esimerkiksi puuston kaataminen (metsäkoneella toteutettavaa työtä) tai ojan kaivaminen (kaivinkoneella toteutettavaa työtä).

Laajojen alueiden hoitaminen on osallistamisen kannalta haastavaa, koska vapaaehtoiseen osallistamiseen sopii lähtökohtaisesti paremmin pienimuotoinen tekeminen. On kuitenkin mahdollista osallistaa kaupunkilaisia laajojen alueiden luonnonhoitoon, jos itse työtehtävien määrä pysyy maltillisena. Se voi olla esimerkiksi vieraskasvilajien yksittäisen esiintymien torjuntaa tai sopivan taimimäärän istuttamista laajahkolle alueelle.

Velvoittavat ja ehdottomat toimenpiteet eivät sovi asukkaille eivätkä myöskään tiukasti suunnitellut toimenpiteet, joissa tekemisen onnistumisen kriteerit ovat korkealla. Vaikka kaikki luonnonhoito ei sovellu asukkaiden toiminnaksi, voi osallistamisen järjestää niihin liittyen muulla tapaa. Usein asiantuntija-, ammatti- tai konetyötä vaativa työvaihe on vain yksi vaihe laajemmassa kokonaisuudessa. Esimerkiksi niityn kasvualustan perustaminen saattaa vaatia koneiden käyttöä ja urakoitsijan toteutuksen, mutta sen jälkeen taimien istuttamisen tai siementen kylvämisen voivat toteuttaa asukkaat. Hankkeissa,

joissa koko toteutus on paras antaa urakoitsijan tehtäväksi, voivat asukkaat vaikuttaa ideointi- ja suunnitteluvaiheessa. Näihin vaiheisiin sopivat esimerkiksi työpajat ja kävelyhaastattelumaiset keskustelut toimien kohteena olevassa ympäristössä.

5.2. Aukkaiden kyvykkyys

Aukkaiden toimeliaisuus ratkaisee sen, kuinka osallistamista kannattaa järjestää. Osa asukkaista ei osallistu lähiluonnon kehittämiseen, vaikka se tehtäisiin houkuttelevaksi ja helpoksi ratkaisuksi. Kyse on myös kaupunkilaisten preferensseistä ja edellytyksistä. Jotkut asukkaat osallistuvat mieluiten muodollisesti ja perinteisellä tavalla järjestettyyn ideointiin, mielipiteiden esittämiseen ja suunnitelmien kommentointiin. Informanttina toimiminenkin on hyvä tapa osallistua lähiympäristön kehittämiseen. Lisäksi kannattaa muistaa, että kaikki lähiluonnon kehittämisen tavat eivät välttämättä edes sovellu asukkaiden työksi. Melko passiivinenkin

kansalaisten osallistuminen riittää täyttämään kaupungeille laeissa annetut velvoitteet vuorovaikutuksesta maankäytössä.

Monet ihmiset kokevat olevansa vähemmän puhujia ja enemmän käytännön tekijöitä (Mäenpää & Faehnle 2021, 248). Siksi tarvitaan tapoja, jotka perustuvat käsin tehtävään konkreettiseen lähiympäristön hoitoon. Mäenpää ja Faehnle (2021) huomasivat tutkimuksessaan, että kaupunkilaisten lähiympäristöön kohdistuva uhka voi saada ihmiset lyöttäytymään yhteen. Jännitteiset tilanteet voivat saada aikaan pidempiaikais-takin aktivismia.

MUISTILISTA

Asukkaille tai asiantuntijoille sopivaa luonnonhoitoa

Kaupunkilaisille sopivaa luonnonhoitoa:

- Aloitteen tekeminen
- Ideointi
- Suunnitteluun vaikuttaminen
- Käsin toteutettavat toimenpiteet
- Työvälineiden käyttäminen
- Koneiden käyttäminen poikkeustapauksissa
- Kevyen työn tekeminen
- Pienimuotoisen työn tekeminen
- Ei ole velvoittavaa
- Ei tiukkaa aikataulua

Asiantuntijoille sopivaa luonnonhoitoa:

- Hallinnollisten tehtävien hoitaminen
- Asiantuntijanäkemyksen tuominen suunnitteluun
- Suunnitelman toteuttaminen
- Työskentely vaarallisissa paikoissa
- Koneellisen työn tekeminen
- Raskaan työn tekeminen
- Laajoilla alueilla operoiminen
- Velvoittavan työn tekeminen
- Kiireellisen työn tekeminen

TAPPAUS

Talkootyön ja urakoinnin yhdistäminen Porraspuistossa

Tampereella Porraspuistossa tehtävä luonnonhoito on esimerkki eri toimijoiden tekemän luonnonhoidon yhdistelmästä. Porraspuisto on männikkö harjun jyrkässä etelärinteessä Pispalanharjulla.

Männikkö on kasvanut liian tiheäksi eikä enää ylläpidä alueelle ominaista harvinaisempaa harjulajistoa parhaalla mahdollisella tavalla. Tavoitteena on alueen muuttaminen aurinkoiseksi ja paahteiseksi. Alueen nykyistä harjulajistoa edustavat mäkitervakko ja harjuhäränsilmä.

Alue on jyrkkärinteinen ja jossain määrin haastava ja vaarallinen luonnonhoitokohde. Luonnonhoidon alkuvaiheessa urakoitsija harvensi männikköä kaupungin toimeksiannosta. Sen jälkeen Suomen luonnonsuojeluliiton Tampereen yhdistys on järjestänyt alueella useita talkoita.

Talkoissa poistetaan alueelta lehtipuiden varjostavat taimet ja haitalliset vieraslajit. Yhdistyksen järjestämät vapaaehtoisten talkoot ovat avoimia ja niihin voivat osallistua yhdistyksen jäsenet ja asukkaat. Yhdistys on tuonut talkoopaikalle työvälineet ja hoitaa osallistujien vakuuttamisen.

Mehiläistenhoito kaupungissa

Asukaslähtöinen toiminta voi olla hyvinkin itsenäistä, kuten Tampereen Peltolammin mehiläistarhauksen tapauksessa. Palokallionpuisto soveltui harrastajan mukaan hyvin tarhaukseen, ja hän ehdotti Villi Vyöhyke ry:n tuella tarhauksen aloittamista kaupungille.

Paikallisella mehiläisharrastajalla on osaamista ja tietoa luonnonhoitoon liittyvistä asioista. Tampereen Peltolammin ja Multisillan aluetta kehitettäessä aktiivinen asukas sai aikaan hankealueen laajenemisen Palokallionpuistoon ehdottaessaan ensin mehiläispesien tuomista sinne. Hän esitti Villi Vyöhyke ry:lle ja kaupungille tekemäänsä suunnitelmaa pesien paikaksi ja puiston hoitotoimenpiteiksi, joiden pohjalta luvitusta lähdettiin selvittämään kaupungin puutarhapuolen kanssa. Tampereen kaupunki ehdotti määräaikaista lupaa kolmeksi vuodeksi, minkä jälkeen sitä voidaan jatkaa toistaiseksi. Pesä tuotiin aluksi yksi kappale, myöhemmin määrää lisätään. Asukas teki itsenäisesti naapurustossa ovelta ovelle -kyselyn mehiläistarhausideastaan kartoittaakseen vastaanottoa, ja raportoi tulokset luvituksesta vastaavalle henkilölle.

Tukena mehiläispesien paikan suunnittelussa käytettiin Helsingin kaupungin laatimaa ohjeistusta mehiläistarhauksesta kaupungin yleisillä alueilla. Ohjeistuksen tavoitteena on ohjata tarhaustoimintaa kaupunkieihin sopivaksi asettamalla turvallisuuteen liittyviä ehtoja. Ohjeistusta voidaan käyttää myös muissa kaupungeissa ja kunnissa julkisilla alueilla

tapahtuvan mehiläistarhauksen suunnittelun tukena.

Tarhaus on yleisillä alueilla luvanvarais- ta. Luvan hakemisessa on edellytyksenä mehiläistarhaamiseen liittyvä tietotaito, koska tarhaaja on itse vastuussa pesien hyvinvoinnista. Ennen luvan hakemista on etsittävä sopiva paikka pesälle. Paikka voi sijaita puistossa, niityllä, siirtolapuutarhassa, viljelypalstalla tai kaupungin omistamien talojen katoilla ja terasseilla. Kun lupa on saatu kaupungilta, tarhausesta ja sen sijainnista on ilmoitettava Ruokavirastolle pitopaikkatunnuksen saamiseksi. Suomen Mehiläishoitajain Liitto on laatinut ohjeen hunajan tuotannon hyvistä käytännöistä.

TAPPAUS

Haitallisten vieraslajien torjuminen talkoilla

Suomessa vieraslajitalkoita järjestävät esimerkiksi luonnonsuojelujärjestöt ja asukasyhdistykset. Haitallisia vieraslajeja voi torjua itsenäisesti, mutta siihen tarvitaan maanomistajan lupa myös kaupunkien ja kuntien mailla.

Haitallisten vieraslajien torjuntakeinot ja siihen tarvittavat välineet ovat lajikohtaisia. Talkoiden järjestäjän tai itsenäisen talkoilijan tulee selvittää, miten toiminnan kohteena oleva laji poistetaan turvallisesti, vastuullisesti ja tehokkaasti. Monelle vieraslajille ei myöskään riitä yksi torjuntakerta, vaan esimerkiksi kommealupiinin torjuminen on pitkäjänteistä työtä. Vieraslajitalkoot voivat olla osallistujille arvokkaita kokemuksia luonnon parissa. Talkoot voivat olla helppo tapa

aloittaa vieraslajien torjunta, sillä järjestäjät huolehtivat luvista, sijainnista ja muista käytännön asioista sekä auttavat lajien tunnistuksessa. Yhdessä tekeminen on myös motivoivampaa kuin yksin puurtaminen.

Vieraslajiongelmia ei kuitenkaan voida ajatella ratkaistavan pelkästään kansalaisia osallistamalla. Joskus esimerkiksi lupiinin torjunta voi olla niin epämotivointia ja raskasta työtä, että se on parempi hoitaa muilla tavoin. Kitkemistalkoot ovat järkevästi kohdistettuna ja hyvällä talkoohengellä toteutettuna mukavaa tekemistä. Tienvarren lupiininimien nyhtäminen yhtenä kasvukautena ei ole järkevää vieraslajitorjuntaa talkoilla toteutettuna.

Karhupuiston kummit

Urbaani itseorganisoituminen ja hallinnon toteuttama luonnonhoidon koordinointi voivat kietoutua yhteen. Näin kävi Helsingin Karhupuistossa, kun Helsingin kaupungin 1990-luvulla lanseeraama Puistot olohuoneiksi -hanke innosti pääasiallisesti kalliolaisista ikänaيسista koostuvan ryhmän nimittämään itsensä Karhupuiston kummeiksi ja muuttamaan niin puiston kuin sen maineenkin (Kaakinen, 2013).

Karhupuiston kummit ottivat vastuukseen huolehtia puiston kukkapenkistä, ja he hoitavat päivittäiset askareet kuten kitkemisen, roskien keruun, kastelun ja haravoinnin. Helsingin kaupunki sen sijaan vastaa esimerkiksi taimien hankinnasta, roskasäkkien tuomisesta paikalle, nurmikon leikkuusta ja istutustalkoiden järjestämisestä (Järvinen 2016, Pyyry 2018).

Sen lisäksi, että Karhupuiston kummit muuttivat puiston tunnelmaa ja yleisilmettä, on kummiudella ollut vaikutusta heidän omaan hyvinvointiinsa ja elämänlaatuunsa. Kummit pääsivät keskustelemaan ohikulkijoiden ja puistossa vierailvien ihmisten kanssa, jotka kehuivat puiston kauneutta tai kyselivät kukista. Kummit kokivat puiston muuttuneen entistä yhteisöllisemmäksi paikaksi. Lisäksi kummit nauttivat kummitoimintaan kuuluvasta hyötyliikunnasta, hyvän tekemisestä ja puiston kauneudesta. (Kaakinen 2013). Kummitoiminta tuo kummeille päivittäisiä mielekkäitä rutiineja ja syventää suhdetta kaupunkiin ja kaupunkiluontoon (Pyyry ym. 2018). Nekin puistokummit, jotka eivät enää ikänsä

vuoksi jaksa osallistua puistotöihin, saapuvat mielellään puistoon nauttimaan seurasta, ulkoilmasta ja kauniista istutuksista (Pyyry ym. 2018).

Karhupuiston kummien tarkoitus oli vähentää häiriökäyttäytymistä ja julkista juomista puistossa ja lisätä siten turvallisuuden tunnetta alueella. Tämä onnistui epävirallisen sosiaalisen kontrollin kautta ja erikseen sovitun poliisiyhteistyön avulla. Turvallisuuslähtökohtaa on sittemmin kritisoitu siitä, että se ei huomioi julkijuomista terveysongelmana vaan pelkästään turvallisuusongelmana, ja siksi häiriökäyttäytyminen siirtyy puistosta muualle. Lisäksi epävirallinen kurinpito koettiin jossain tapauksissa liialliseksi tai syrjiväksi (Kaakinen 2013). Karhupuiston kummeja hieman kevyempi puistokummitoiminta voisi sopia luonnonhoitoon erittäin hyvin.

Kotouttavaa luonnonhoitoa Pirkanmaalla (Kolu) -hanke

Luonnonhoito voi olla hyvä työkalu maahanmuuttajien kotouttamisessa. Kotouttamisen tukemisessa luonnonhoidolla on biodiversiteetin edistämisen ja osallistamisen muiden tavoitteiden lisäksi maahanmuuttajien integroitumista ja hyvinvointia vahvistavia tavoitteita. Näitä voivat olla esimerkiksi verkostoitumisen mahdollistaminen, kuulumisuuden vahvistaminen, suomen kielen taidon harjoittaminen, luontosuhteen syventäminen sekä tiedon jakaminen Suomen luonnosta (Hämäläinen et al. 2020).

Kotouttavaan luonnonhoitoon osallistuminen voi joskus myös parantaa maahanmuuttajan työllisyysmahdollisuuksia (Hämäläinen et al. 2020). Suomen luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiri ry toteutti Kotouttavaa luonnonhoitoa Pirkanmaalla -hanketta vuodesta 2017 vuoteen 2021. Kolu-hankkeen rahoittajana toimi Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto. Kolu-hankkeen tapahtumat olivat avoimia sekä maahanmuuttajille että muulle väelle. Luonnonhoidon lisäksi tapahtumissa tutustuttiin muun muassa Suomen luontoon, kulttuuriin ja jokamiehenoikeuksiin. Kolu-hanke järjesti myös oheisohjelmaa luonnonhoidon rinnalle, kuten saunomista, linturetkiä, villiyrttiretkiä sekä yhteisöllistä ympäristötaidetta (Hämäläinen et al. 2020).

Kolu-hankkeen hankekoordinaattori Sari Hämäläisen mukaan luonnonhoidon lomassa voi esimerkiksi oppia suomen kieltä tavalla, joka ei aina ole mahdollista luokkahuoneissa. Yhdessä tekemisen

ja verkostoitumisen lomassa oppii arkielämän puhekieltä, joka voi olla varsin erilaista oppikirjojen kirjakeleeseen verrattuna. Kielten oppiminen oli Kolu-tapahtumissa usein vastavuoroista: maahanmuuttajatkin pääsivät opettamaan sanoja omalla äidinkielellään muille osallistujille.

Tapahtumien kohteet olivat pääosin maaseudulla. Tapahtumissa hoidettiin useimmiten perinnebiotooppeja, kuten niittyjä ja hakamaita. Välillä keskityttiin tiettyjen uhanalaisten lajien tukemiseen esimerkiksi hoitamalla tummaverkko-perhosten niittyjä. Kohteiden hoito sisälsi esimerkiksi haravointia, niittoa, kaivamista, raivaamista ja kitkemistä. Kolu-hankkeen aikana seurattiin myös luonnonhoidon vaikutuksia biodiversiteettiin. Suomen luonnonsuojeluliitto oli jo hoitanut osaa kohteista etukäteen, joten niitä oli seurattu aiemminkin. Huomattiin, että seuratuilla kohteilla biodiversiteetin ylläpito onnistui hyvin.

Kotoutumista tukevaa luonnonhoitoa järjestettäessä tulee huomioida useita kulttuuriin, kieleen, turvallisuuteen ja käytännön asioihin liittyviä seikkoja. Tiedotus maahanmuuttajille toimii parhaiten kasvatusten tehtävän verkostoitumisen kautta. Tekstit tulee käntää ainakin englanniksi, toisinaan muillekin kielille. Suomalaiset tavoitetaan kätevästi sosiaalisen median avulla. Koska moni osallistuu perheensä kanssa, kannattaa varautua järjestämään lapsille omaa ohjelmaa, vaikkapa jättipalsamin kitkentäkilpailun muodossa. Hämäläisen

mielestä olisi erityisen hyödyllistä ottaa maahanmuuttajia mahdollisimman hyvin mukaan jo tapahtumien suunnittelu-prosessin aikana.

Kotoutumista tukevan luonnonhoidon elementtejä voi soveltaa myös tapahtumiin, joita ei ole suunnattu erityisesti maahanmuuttajille. Yhteisöllisyys ja toisiin tutustuminen olivat tärkeä osa Kolu-hankkeen luonnonhoitotapahtumia, mutta Hämäläisen mielestä vuorovaihtuksen tukeminen esimerkiksi esittäytymiskierroksen muodossa voisi olla hyödyllistä kaikissa luonnonhoitotapahtumissa, joissa osallistujat eivät tunne toisiaan entuudestaan. Lisäksi paikan päälle viedyt laminoidut kuvat esimerkik-

si kitkettävästä jättipalsamista kasvun eri vaiheissa voisivat olla sovellettavissa luonnonhoidon muissakin hankkeissa.

Kolu-hankkeen yhteydessä tehtiin Luonnonhoito kotoutumisen tukena -opas. Se tarjoaa kattavasti tietoa ja neuvoja tahoille, jotka tahtovat käyttää luontoa kotoutumisen tukena (<https://www.sll.fi/pirkanmaa/toiminta/hankkeet/kolu/>). Lisäksi hanke on julkaissut useita selkoja monikielisiä esitteitä, joista voi oppia luonnonhoidosta, kuten jättipalsamin torjunnasta tai niittyjen hoidosta. Oppaita on saatavilla englanniksi, arabiksi, farsiksi ja somaliksi. Oppaita löytyy muun muassa mappa.fi -tietokannasta hakusanalla "kolu".

6. Kaupunkilaisten ylläpitämä luonto osana verkostoa

Ihmisten toiminta tuottaa aina uudenlaisia ympäristöjä, joilla on vaikutuksia paikalliseen lajistoon ja luontoon. Joskus ihmisen toiminnan sivutuotteena voi olla hyvinkin monimuotoisia ja ekologisesti rikkaita paikkoja. Kuinka voitaisiin luoda tarkoituksellisesti uudenlaisia paikallista luontoa ja luonnon verkostoja tukevia toimia, joissa yhdistyvät ihmiselle tärkeät infrastruktuurit ja luonnon monimuotoisuus?

6.1. Kaupunki sosioekologisena systeeminä

Kun rakennettuun ympäristöön otetaan sosioekologisen systeemin näkökulma, asukkaat, yhteisöt ja kaupunki nähdään osana kaikille eliöille välttämättömiä kiertokulkuja. Kaupunkilaisten toimintojen vaikutukset ylit-

tävät hallinnolliset rajat ja ne luovat spontaaneja ja uudenlaisia elinympäristöjä. Kaupunkien tarkastelu sosioekologisen systeemin näkökulmasta voi paljastaa paikkoja, jotka ovat vihreän infrastruktuurin luomiselle soivia (Tahvonen 2018). Vihreän infrastruktuurin käsitteen ei tarvitse kattaa ainoastaan julkisia ja kaavoitettuja viheralueita ja niiden käyttö- tai kunnossapitoluokkia, vaan se sisältää kaiken kaupunkitilan hallinnollisista rajoista ja mittakaavoista riippumatta (Tahvonen 2019, 42). Vihreä infrastruktuuri laajentaa ymmärrystä kaupunkivihreästä ja sen potentiaalisista kasvupaikoista koskemaan muitakin kuin suunniteltuja alueita. Käsitettä on hyödyllistä laajentaa edelleen koskemaan ihmisyhteisöjä, jotka eivät ole passiivisia ekosysteemipalveluiden kuluttajia vaan osa kaupungin luontokulttuuria ja ekososiaalis-

ta systeemiä (vrt. Artman, Bastian & Grunewald 2017, 4-5). Esimerkiksi Tampereella Pispalan luonto ja Tahmelan ryytimaa-alue on helppo hahmottaa ekososiaalisena kokonaisuutena, joka luo uudenlaista luontoa ja parantaa sekä ylläpitää paikallista monipuolista lajistoa.

Pispala on tiheäksi asuinalueeksi varsin monimuotoinen historiansa, vanhojen pihojensa ja kulttuurinsa vuoksi. Pispalan ja Tahmelan alue on Tampereen kaupungin runsaslajisimpia paikkoja (Ranta & Rahkonen 2008). Ainoastaan asutuksen seuralaisena viihtyvä ja lähes kadonnut kulttuurikasvisto selviytyy siellä vanhoilla pihoilla ja ryytimaa-tiljelyalueella (Kääntönen 1998). Pihat ovat tarjonneet monipuolisia elinympäristöjä, joita ei enää kaupungeista tahdo löytyä. Nykyisin monet pihat myös Pispalassa pidetään siisteinä ja puhtaina ylimääräisistä lajeista, mikä on asfaltoinnin lisäksi kaventanut sekä luonnon- että perinneperennakasvien kirjoa alueella.

Pispalan tapauksessa alueen kulttuuriset käytännöt, kuten vanhat pihat ja ryytimaa-tiljely, ovat mahdollistaneet arvokkaan kasvilajiston säilymisen alueella. Samanlaisia käytäntöjä voidaan luoda muuallakin. Asuin-alueilla se voisi olla esimerkiksi alueen alkuperäisen paikallisen kasvilajiston suosimista istutuksissa ja puuvalinnoissa. Pihojen hoitamiseen soveltuva hallittu hoitamattomuus (Haila 1989) on tapa monimuotoistaa pihojen eliölajistoa tekemättä uusia hankintoja tai suuria muutostöitä.

Yksittäisistä pientalopihoista muodostuva alue voi parantaa kaupunkivihreää koko kaupungin ekologisessa verkostossa (Tahvonen 2019). Tahvosen mukaan pientalojen pihat ja pientaloalueet voi hahmottaa osaksi kaupunkivihreää. Yksityispihojen luonnon monimuotoisuuden kehittämiseksi tarvitaan esimerkiksi tarjontaa paikallisten kasvilajien siemenistä ja taimista.

6.2. Kaupunkiluonnon kytkeytyneisyys

Yhä harvemmiksi käyvät niityt ovat monien harvinaisten ja uhanalaisten kasvien ainoita elinympäristöjä. Niittykasveille tärkeä geneettinen monimuotoisuus vaatii lisäksi sen, että populaatioita on riittävän lähekkäin. Siksi niittyjä kehittäessä kannattaa ajatella yksittäisten niittyjen sijaan verkostoja ja kiinnittää huomio niiden kehittämiseen ja jatkuvuuteen.

Niittyverkostojen lisäksi verkostoja voidaan kehittää lisäämällä puuttuvia yhteyksiä ja parantamalla jo olemassa olevien niittyjen laatua esimerkiksi niittämällä, raivaamalla ja poistamalla mahdollisia vieraslajeja. Niitykeskittymien laadun parantamisen lisäksi niityt on saatava kunnolla toistensa yhteyteen, jotta kokonaistilanne paranisi. Kytkey-

tyneisyys on luonnon elinehto, ja sitä kehittämällä kaupunkiluonnon elinvoimaa voidaan parantaa. Kaupungeista löytyy jo muutenkin useille harvinaistuville lajeille sopivia elinympäristöjä, kuten pientareita, joutomaita ja yksilajisia nurmikoita. Enää puuttuu ihmisen työ niiden muuttamiseksi ekologisiksi verkostoiksi.

Niittyjen ja niitä yhdistävien verkostojen kehittäminen vaatii mielikuvitusta. Aina ei ole mahdollista vain parantaa jo olemassa olevia niittyjä ja niiden yhteyksiä. Voidaan myös rakentaa kokonaan uusia verkostoja ja keskittymiä biodiversiteetiltään köyhtyvään kaupunkitilaan. Katuympäristöjä voidaan käyttää apuna niittyverkostojen kehittämisessä. Laajoina nauhamaisina alueina teiden pientareet ja välikaistat loisivat ja vahvistaisivat paikallisia niittyverkostoja.

Solkivuoren yhteistoiminnallinen liito-oravien suojelu- ja hoitometsä

Tampereella Solkivuoren metsäalueelle on valmisteilla paikallisten yhdistysten ja asukkaiden kanssa hoitosuunnitelma lähimetsälle. Suunnitelman on tarkoitus valmistua vuonna 2023, jolloin myös aloitetaan luonnonhoito alueella. Solkivuoren metsässä lisätään liito-oravien elinmahdollisuuksia ja luonnon monimuotoisuutta siten, että myös alueen vetovoimaisuus virkistysmetsänä vahvistuu. Solkivuoren metsäalue sijaitsee Tampereella Annalan asuinalueen ja Ruskon teollisuusalueen välissä. Alueen pinta-ala on noin 32 hehtaaria.

Solkivuoren metsäalueen hoidossa korostetaan yhteistoiminnallisuutta ja pyritään löytämään uudenlaisia toimintatapoja kaupungin ja yhdistysten väliseen yhteistyöhön. Samalla etsitään uusia tapoja kaupunkimetsien hoitoon. Solkivuoren metsässä on jo nykyisellään runsaasti polkuja, joita hyödynnetään alueelle perustettavan uuden luontopolun tekemisessä.

Solkivuoren liito-oravien suojelu- ja hoitometsä sai alkunsa Tampereen kaupunginvaltuuston toivomusponnesta, jonka se hyväksyi raitiotien varikon asemakavassa. Ponnin tavoitteena oli perustaa yhdistyksien ja asukkaiden kanssa yhteistyössä uudenlainen alue liito-oravien hoitoon. Alueen suunnittelu käynnistyi vuonna 2016 yhdessä Tampereen kau-

pungin, Suomen luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiri ry:n, Tampereen ympäristönsuojeluyhdistys ry:n (nykyään SLL Tampere) ja Villi vyöhyke -yhdistyksen kanssa. Lähialueen asukkaat ovat osallistuneet suunnitteluun järjestettyjen asukaskävelyiden ja verkko-osallistumisen välityksellä. Hankkeen tavoitteena on, että asukkaat voisivat osallistua yhdistysten ja kaupungin järjestämiin luonnonhoitotalkoisiin. Projektiin on lyöttäytynyt mukaan myös performansitaiteilijoita.

Palstaviljely

Palstaviljelyn esimerkin avulla on mahdollista hahmotella sellaista ihmistointaa, jolla on merkitystä sekä ekologisen että sosiaalisen monimuotoisuuden kannalta. Kasvimailla menestyvät sekä hyöty- että perinnelajit, ja viljelyn seurauksena alueella voi säilyä myös luonnonvaraisia lajeja, jotka eivät muuten ole yleisiä. Kaupunkiviljelyn suurimmat edut liittyvät silti tällä hetkellä elävään kaupunkikulttuuriin, yhteisöllisyyteen ja hyvinvoinnin löytämiseen luonnon kanssa tehtävästä työstä.

Suomen kaupungeista voi löytää useita kaupunkiviljelyn muotoja, joista vakiintunein on palstaviljely. Esimerkiksi tunnettu Pispalan ryytimaa on seurausta Pispalan ja Tahmelan työläiskaupunkiosien melko ohjauksettomasta kaupunkikehityksestä. 1930-luvulta saakka tiheää asutusta täynnä ollut harju on nykyään biodiversiteetiltään etenkin ryytimaan osalta rikas ja monipuolinen kaupunkitila. Kolmen hehtaarin kokoisella alueella viljelee lähes 300 viljelijää, mutta sen merkitys ei ole sidoksissa ainoastaan paikkaan eikä viljelijöihin. Sen arvo koko kaupunginosalle on suuri, ja sitä pidetään yhtenä merkittävimmistä aineksista Pispalan ja Tahmelan uniikissa kaupunkikulttuurissa. (Jokinen, Viljanen & Willman 2011).

Erikoisen ryytimaasta tekee se, että se on ollut kaupunkilaisten itseorganisoitumisen tulos. Nykyään se tuottaa lisäarvoa Pispalan ja Tahmelan kaupunginosil-

le. Ryytimaa tukee Pispalan ja Tahmelan omaleimaisuutta ja ainutlaatuisuutta, jota asukkaat pitävät asuinalueensa tärkeimpinä säilytettävänä ominaisuuksina (Viljanen & Karppi 2009, 13–14). Koko Pispalan alueella on ainutlaatuista, muualta jo paljolti kadonnutta kulttuurillajistoa, joka viihtyy asutuksen seuralaisena (Kääntönen 1998). Ryytimaan on kasvikartoituksissa todettu olevan kaupungin runsaslajisimpia (Ranta & Rahkonen, 2008, 598).

Kaupunkilaiset ovat itse rakentaneet tiheän paikan. Tämä kehitys tarjoaa siinä mielessä poikkeuksellisen roolin kaupunkilaisten asemalle kaupungissa, että se myöntää myös asukkaille toimijuuden kaupunkitilan tuottamisessa ja ylläpitämisessä. Kaupunkisuunnittelu on usein ylhäältä alas tapahtuvaa toimintaa, jossa asukkaiden rooliksi jää ainoastaan käyttäytyä odotetusti kaupungin hoitamilla viheralueilla. Kaupungin rakentuminen voi olla kuitenkin huomattavasti tätä demokraattisempaa ja osallistavampaa. (Jokinen, Viljanen & Willman 2011). Kaupunkilaiset käytännössä aina ainakin viimeistelevät kaupungin (de Certeau, 1988), mutta sen lisäksi he voivat olla aktiivisesti rakentamassa sitä. Ryytimaassa yhdistyvät kaupunkilaisten itseorganisointi, ekologinen monimuotoisuus ja paikan tunnun voimistuminen.

7. Kaupunkilaisten omaehtoisen organisoituminen

7.1. Luontoharrastajat ja yhdistykset osallisina

Luontoharrastajat muodostavat kaupunkilaisten osallistumisen kannalta erityisen ryhmän. Santaajan (2013, 17) mukaan luontoharrastajat ovat pääosin henkilöitä, joilla ei ole biologin koulutusta vaan jotka tekevät työuransa muulla alalla käyttäen merkittävän osan vapaa-ajastaan luonnon tutkimiseen. Luontoharrastusyhdistysten jäseninä on myös luonnon kanssa työkseen tekemisissä olevia virkahenkilöitä ja tutkijoita, mutta heilkin luonto on harrastus.

Luontoharrastus ilmenee usein myös yhdistysten muodossa. Yhdistykset ovat organisoituneet paikallisella, maakunnallisella tai valtakunnallisella tasolla. Tiedepainotteiset yhdistykset ovat esimerkiksi hyönteis-, kasvi-, sieni- ja lintutieteellisiä yhdistyksiä (Santaaja 2013, 17). Yhteiskunnassa tavoitteellisemmin vaikuttamaan pyrkiviä yhdistyksiä ovat ympäristön- ja luonnonsuojeluyhdistykset.

Joissain luontoharrastajien yhdistyksissä on vahvasti läsnä ympäristökasvatuksen näkökulma. Luontojärjestöjä on perustettu myös proaktiivisen kaupunkikehittämisen näkökulmasta (esim. Dodo ry, Villi vyöhyke ry). Virtavesien ympärille on Suomessa organisoitunut yhdistyksiä, jotka ovat aktiivisia esimerkiksi kaupunkien purojen vaalimisessa (esim. Virho ry, vesiensuojeluyhdistykset). Luonnonhoitoa tekevät myös toisinaan muut yhdistykset, kuten vaikkapa metsästysseurat, jotka torjuvat haitallisia vieraslajeja.

Monissa tämän oppaan esimerkkitapauksissa ilmenee, että kaupunkilaisia ja asukkaita osallistavan luonnonhoidon järjestäjä on usein yhdistys. Yhdistyksien kautta kansalaiset voivat osallistua. Toisinaan yhdistyksien järjestämä luonnonhoito on tarkoitettu vain niiden jäsenille, mutta usein siihen voivat osallistua myös muut kaupunkilaiset. Yhdistykset toimivat usein välittäjinä, joiden kanssa esimerkiksi kaupunkien, kuntien tai muiden maanomistajien on käytännöllistä sopia luonnonhoidosta. Yhdistyksille asukkaiden fasilitoiminen ja kansalaistoiminnan organisoiminen voi olla luontaisempaa kuin kuntien tai yritysten edustajille.

7.2. Kokeellisuus ja demokratia osallistamisessa

Koska luonnonhoidossa ei ole kovin paljon toteutettu osallistamista, on toiminta pääsääntöisesti kokeellista. Kaupungeissa demokraattiset ja avoimet ruohonjuuritason kokeilut ovat marginaalisia verrattuna tavoiteorientoituneisiin, innovaatio- ja teknologiavetoisiin kokeiluihin (Gross 2018). Olisi tärkeää tehdä huomattavasti nykyistä enemmän kokeiluita myös asuinalueilla kaupunkilaisten arkiseen lähiympäristöön liittyen. Tällöin haasteena on, kuinka kaupunkilaisia tai heidän muodostamia ryhmiään voi fasilitoida kokeellisessa suunnitteluprosessissa? Asukkaiden kanssa tehtävät kokeilut ovat yleensä tavoitteiltaan määrittelemättömiä ja avoimia, ja selviin tavoitteisiin tähtäävät kokeilut voivat olla kaupungeille houkuttelevampia.

Biodiversiteetti ja asukkaiden osallistuminen ovat molemmat globaaleja trendejä ja kaupunkien erottautumisen tekijöitä, mikä voi olla riski kaupunkiluonnon kehittämisessä. Virheeksi voi muodostua huono yhteensopi vuus paikallisen historian ja globaalin trendin välille. Gross (2018, 8) esittää, että eräs ratkaisu on tarttua kokeiluissa tosiasiallisiin ongelmiin.

Abstraktien tavoitteiden tai lopputuotoksien lisäksi mukana pitää olla konkreettisia ratkaisuja. Tällöin yhteisö on motivoitunut tulemaan mukaan kokeiluihin. Aukkaat eivät välttämättä osallistu mielellään esimerkiksi "transitiokokeiluihin" (*transition experiments*) tai "eläviin laboratorioihin" (*living labs*), vaan he suhtautuvat kokeiluihin maanläheisellä ja käytännöllisellä tavalla. Siksi kokeiluita järjestäessä pitää olla konkreettisella tavalla realistinen ja huomioida kokeiluiden demokraattisuus ja deliberatiivisuus. Tämä koskee myös eri ihmisryhmien osallistumista kokeiluihin. Kaupunkien kunnianhimoiset, isoihin haasteisiin tähtäävät aloitteet ovat sen sijaan usein eksklusiivisia (Gross 2018).

7.3. Itseorganisoituva kaupunki ja luonto

Hallinnon näkökulmasta molemmat tämän oppaan tarkastelussa olevat ryhmät, kaupungin asukkaat ja luonnon eliöt, ovat oma toimisia eikä niitä voi täysin hallita. Kontrolliin perustuvan hallinnan rinnalla tulee huomioida asukkaiden ja luonnon omaehtoisesti organisoituvat prosessit. Niitä voi pyrkiä mahdollistamaan ja ohjaamaan siten, että lopputulokset olisivat jokseenkin toivottuja ja kokonaisedun mukaisia. Aukkaiden ja luonnon aktiivisen luonteen takia lopputulemaa ei voi lyödä lukkoon ja odottamattomille prosesseille pitää jättää tilaa.

Itseorganisoitumiseen liittyy hallinnan kannalta epävarmuuksia ja ennakoimattomuutta. Itseorganisoituminen on prosessi, jossa systeemin komponentit kommunikoivat spontaanisti keskenään, toimivat yllättäen yhteistyössä ja tuottavat yleisempää käyttäytymistä. Kun aloite ja toiminnan määrittelyvalta on ei-hallinnollisten toimijoiden ja hen-

kilöiden varassa, ei prosessin lopputulosta voi määritellä etukäteen.

Prosessia luonnehtii epälineaarisuus, epävakaus ja pirstoutuneisuus. Niiden vastapainona prosessilla voidaan kuitenkin saavuttaa poikkeuksellista tasapuolisuutta, oikeutta ja demokraattista uskottavuutta (Boelens & de Roo 2016, 43- 44). Lähtökohta on vastakkainen vallitsevalle suunnittelulle, jota luonnehtii eksakti järjestys, ennustettavuus ja determinismi (Boelens & de Roo 2016, 45). Itseorganisointiin perustuva suunnittelu on luovaa ja proaktiivista eikä analyyttistä, retrospektiivista tai puhdasoppista suunnittelua.

Itseorganisoinnin hallinta on diskursiivista ja konsensushakuista. Se on kokonaisvaltaista tarinankerrontaa, jota rakennetaan yhdessä laajassa kollektiivissa, jossa on henkilöiden lisäksi paikkoja, luontoa ja muita eliöitä kuin ihmisiä. Tarinankerronnassa rakennetaan siltoja faktuaalisen, sovitun ja kuvitellun ymmärryksen välille. Se on strate-

gista navigointia kohti spekulatiivista tulevaisuutta (Boelens & de Roo 2016, 50-51). Tarinalinjassa voi olla eri ulottuvuuksia ja se voi toteutua eri mittakaavoissa. Siinä voi olla iso koherentimpi pääjuonne ja paikallisia, spontaanimpia sivujuonteita.

Itseorganisoinnin hallintaa varten kaupunkien suunnittelu tarvitsee tavallista laajemman työkalupakin, joilla voi ikään kuin mennä "suunnitelman yli", hallitsemaan tosiasiallisia prosesseja (Boelens & de Roo 2016, 43). Suunnittelunäkemyksen korvaa kansasuunnittelijoiden muodostama tarinalinja. Isossa tarinalinjassa voi olla pienempiä sivujuonteita. Näitä voi verrata perinteisen suunnitteluprosessin tuloksiin ja sivuvaikutuksiin.

Kaupunkien suunnittelijoiden ei tarvitse olla enää prosessien fasilitaattoreita vaan kaupunkilaisten kumppaneita (Boelens & de Roo 2016, 44). Suunnittelijat eivät ota ulkopuolista, neutraalia tai asiantuntijoiden asemaa kuten tavallisesti. Suunnittelijoiden tulee integroitua osaksi meneillään olevia toimija-

verkkoja ja muuttua (*co-evo/ve*) yhdessä niiden kanssa. Suunnittelijoiden pitää poistua "mukavuusalueeltaan". Tällainen suunnittelu tapahtuu suhteessa toimijoihin. Suunnittelijoiden tulee kyetä rakentamaan siltoja tarinalinjan toimijoiden, asioiden ja tavoitteiden välille. Itseorganisoituvan prosessin hallinta on enemmän olosuhteiden hallinnointia, ei itse suunnittelun kohteena olevien asioiden hallintaa. Suunnittelijoiden tulee ymmärtää, että tällaiseen prosessiin osallistumalla heidän on itse valmistauduttava muuttumaan suunnitteluprosessin myötä (Boelens & de Roo 2016, 48).

Kun asukkaat osallistuvat luonnonhoitoon itseorganisoituissa prosesseissa, toiminnot kohdentuvat biodiversiteettiin pieninä yksiköinä (ks. sivu 31). Biodiversiteetin tuominen prosessiin voi perustua kansalaisten ymmärrykseen, mutta se voi vaatia puolestapuhujia, jotka ovat asiantuntijoita tai yhdistyksiä.

Itseorganisoitumisen hallinnan ja suunnittelun kannalta keskeiset tarinankerronnalle

voimaa ja liikettä muodostavat tilanteet ovat seuraavat:

1) Toimintojen jäljittäminen, suunnittelu-kohteen potentiaalin ja mahdollisten suunnitteluhaasteiden löytäminen. Suunnittelun kohteen rajaaminen on tärkeää, jotta tarinankerronta voi ankkuroitua johonkin. Jos kaupungin suunnittelijoilla on jo visio ja tavoite alueen kehittämiseksi, siitä tulee luopua tai joustaa merkittävästi.

2) Toimintojen kartoittaminen, prosessiin osallistuvien toimijoiden ja verkostojen potentiaalien selvittäminen. Toimijoiden aktivoiminen. Voi olla, että prosessissa tarvitaan tiettyjä lisättyjä toimijoita, jos niille ei löydy muutoin edustajaa.

3) Toimintojen seuraaminen: miten toimijat ja toimijaverkot muuntuvat ja vaikuttavat prosessin aikana? Toimintoihin reagoimista, sopeutumista ja niiden taivuttelua. Tämä voi vaatia prosessin pilkkomista osaprosesseihin, jolloin tietystä tavoitteesta kiinnostu-

neet toimijat saavat muodostettua omaan näkökulmaansa sopivia näkemyksiä.

4) Osallistujien toiminnot, mitä osallistujat voivat potentiaalisesti tuottaa ja mihin sitoutua. Passiivisten toimijoiden tunnistaminen.

Näistä kolme ensimmäistä kohtaa ovat strategista navigointia, toimijoiden aktivointia ja mukaan liittämistä. Neljäs kohta toteutuu, kun suunnittelukohteella on toiminnan aika ja prosessi tulee konkreettiseksi ja julkiseksi.

Tulee muistaa, että itseorganisoituminen ei ole tarkoituksenmukaista kaikilla suunnittelukohteilla kaupungeissa. Käytännöllinen, hyvä tapa aloittaa itseorganisoitumisen kokeileminen pienessä mittakaavassa, jossa toimijat ovat omissa paikallisissa ympäristöissään, joissa historialliset prosessit ovat läsnä. Lisäksi itseorganisoitumisen hallinta vaatii suunnittelijoilta heittäytymistä ja itsensä likoon laittamista poikkeuksellisella tavalla. Se ei välttämättä sovi kaikille henkilöille, jotka työskentelevät kaupunkisuunnittelun parissa.

7.4. Kaupunkiaktivismi

Kaupunkiaktivismissa kaupunkilaiset ovat organisoituneet omaehtoisesti. Mäenpää ja Faehnle (2016) kysyvät, miten itseorganisoituvaa kaupunkiyhteisöä voisi hallita. He peräänkuuluttavat kaupunkiorganisaatioilta käytäntöjensä ja toimintakulttuurinsa kehittämistä siten, että se mahdollistaa ihmisten omaehtoista ja itseorganisoituvaa toimintaa. Käsite kaupunkiaktivismi viittaa ihmisten toimintaan aktiivisesti yhteisönsä hyväksi.

Mäenpää ja Faehnle (2016) ehdottavat itseorganisoituvan kaupungin hallinnointiin muun muassa kohtaamiskäytäntöjen kehittämistä, demokratian joukkoistamista ja kaupungin käsittämistä yhteisönä. Kohtaamiskäytäntöjen kehittäminen voi tarkoittaa esimerkiksi

viranhaltijoiden perinteisen roolin hahmotamista eräänlaisena ”aktivistiviranhaltijana”, joka on kaupunkilaisten asianajaja. Silloin julkinen valta laskeutuu osaksi verkostomaista neuvottelutilannetta. Kaupunki voi olla myös yhteisö, joka tekee päätöksiä yhdessä sallivasti kokeillen.

Kaupunkiaktivismi on kaupunkikehityksen voimavara. Haasteeksi voi muodostua, että toiminta on luonteeltaan satunnaista eikä yleensä muodosta vakiintunutta kumppania kaupunkiorganisaatioille. Kaupunkiaktivismi voi myös synnyttää yhdistyksiä, jotka osallistuvat pitkäjänteisesti kehitystyöhön. Esimerkiksi tamperelainen skeittiyhdistys Pirkanmaan Kaarikoirat ry syntyi jännitteissä kiistassa kaupunkitilasta, joka lopulta päättyi uusien skeittiparkkien rakentamiseen ympäri Tamperetta Kaarikoirien avustuksella. Tapausta on pidetty osoituksena kaupunkiaktivismiin kaupunkilaislähtöisestä muutosvoimasta, jota kaupungit voisivat ottaa yhä vahvemmin mukaan kaupunkitilan hallintaan.

MUISTILISTA

Puiden istuttamisen organisoinnin vaihtoehtoja

HALLINNON ROOLI KOROSTUU TOIMINNASSA

Ammattilaiset ja urakoitsijat istuttavat puut viheralueen suunnitelman mukaan

Asukkaat kommentoivat suunnitelmia puiden istuttamisesta, jonka urakoitsijat toteuttavat

Asukkaat istuttavat puita hallinnon edustajan ohjauksessa

Asukkaat istuttavat puita hallinnon kanssa sovittujen sääntöjen mukaan, mutta muuten omatoimisesti

Asukkaat istuttavat puita oma-aloitteisesti. Toiminta tähtää yleiseen hyötyyn (voi olla riski, että puut kaadetaan esimerkiksi rakentamisen seurauksena)

ASUKKAIDEN ROOLI KOROSTUU TOIMINNASSA

Urbaani itseorganisoiduminen

Moroni, Rauws ja Cozzolino (2019) tunnistavat kolme urbaanin itseorganisoidumisen muotoa: 1) Itserakentaminen (*self-building*), 2) itsehallinta (*self-governance*) ja 3) itsekoordinointi (*self-coordination*). Näille tavoille on yhteistä se, että tuottavat jonkin verran järjestystä, joka ei ole ulkopuolelta ohjattua ja joka on suhteellisen itsenäistä julkishallinnosta. Tavat eivät ole kuitenkaan täysin riippumattomia hallinnosta, koska olosuhteet voivat olla hallinnon tuottamia (Zhang & De Roo 2016).

Itserakentamista voisi verrata eniten oman talon rakentamiseen. Siinä yksilöt toimivat pääosin yksin. Itserakentamisen toimijat voivat olla myös promoottereita (*promoters*), jotka tuovat yhteen asiat ja elementit, joita rakentamisessa tarvitaan (*self-promotion*). Toimijat voivat osallistua aktiivisesti toiminnan ohjelmointiin ja rakentamisen manageointiin (*self-development*). Itserakentamisessa eri yksilöt tapaavat toisiaan ja ovat yhteistyössä.

Itsehallinnassa ryhmä henkilöitä jakaa yhteisiä tavoitteita ja on suhteellisen itsenäinen julkishallinnon toimijoista ja instituutioista. Päätöksenteko on itsenäistä mutta yhteisöllistä.

Taloyhtiöt, paikallisen energiantuotannon yhteisöt ja yhteisöviljelmät ovat esimerkkejä itsehallinnasta. Itsehallinnassa keskinäistä koordinaatiota kuvaa *self-ruling* -tyyppinen tapa. Siinä ryhmä tuottaa omat sääntönsä tarkoituksellisesti. Itsehallintaa kuvaa myös *self-manage-*

ment -tyyppinen toiminta. Silloin hallinoidaan ja tuotetaan yleiset palvelut ja infrastruktuuri johonkin paikkaan, joka palvelee mukana olevia toimijoita.

Itsehallinnan ryhmät voivat olla sulkeutuneita. Hallinto voi tuottaa edellytyksiä yhteisöjen tai ryhmien itsehallinta-tyyppiseen toimintaan, mutta pitää etäisyyttä ryhmään.

Itsekoordinointi kuvaa toimijoiden tuottaman prosessin emergoitumista. Itsekoordinointi voi olla esimerkiksi paikkaan perustuvia toimintoja, interaktiota ja reaktioiden ketjuja, jotka tuottavat tietyn mallin, jossa moninaiset toimijat koordinoituvat spontaanisti. Itsekoordinointi ei ole tarkoituksella tai tavoitteellisesti organisoitua vaan muodostuu enemmän hetkessä.

Kun itserakentaminen ja itsehallinta vaativat toimijoiden välillä yhteistyötä, ei itsekoordinoinnissa se ole välttämätöntä. Itsekoordinoinnissa toimijat synkronoituvat keskenään, vaikka toimintaa ei tietoisesti hallita. Synkronoituminen voi toteutua muullakin tavoin kuin yhteisillä sopimuksilla. Itsekoordinaatiossa toimijat tai yksilöt eivät välttämättä tapaa toisiaan. Keskinäinen koordinoituminen voi olla myös kilpailua. Yksilöiden toiminnot voivat olla tavoitteellisia, mutta heidän yhdessä tuottamansa (ts. emergoituva) muoto tai malli ei ole, vaan se on pikemminkin spontaani. Hallinnan kannalta itsekoordinoinnin ennustaminen on vaikeaa, mutta ei mahdotonta.

Itseorganisoitumisen eri tavoissa mitataakavat vaihtelevat (Moroni, Rauws & Cozzolino 2019, 7). Itserakentaminen tapahtuu pienessä mittakaavassa. Itsehallinnan mittakaava on ennalta määrättyjen ryhmien ja verkostojen tasolla. Itsekoordinaatiossa ei ole valittuna tiettyä mittakaavatasoa eikä toiminta kytkeydy tiettyyn projektiin. Kaupunkien hallinnoinnin kannalta itsekoordinointi tuottaa suurimmat ongelmat. Se on haasteellista, koska se on spontaania eikä välttämättä kohtaa hierarkista ylhäältä alas -tyyppistä hallinnointia.

Itserakentamisessa ja itsekoordinoinnissa on mahdollista tunnistaa ryhmät tai yksilöt, jotka ovat suoraan vastuussa toiminnan tuotoksista. Itserakentamisessa toimijat ovat aktiivisia, ja tuottavat tavoitteellisesti lähiympäristönsä tai muun rakenteen. Itsehallinta tuottaa keskitason hallintaa, joka kytkeytyy josain määrin sääntöihin ja standardeihin. Itsehallinta on yksilöiden ja hallinnon välimaastossa.

Itsestään koordinoituvan toiminnan hallinta

Itsekoordinaatio voi tuottaa kaupungissa merkittäviä luonnonhoidon ponnistuksia. Siinä osallistuminen on vahvasti motivoitunutta, koska aloite pysyy täysin toimijoilla itsellään. Itsekoordinaatio voi hallita seuraavilla tavoilla (Moroni, Rauws & Cozzolino 2019, 8): 1) asetetaan viitekehykselle säännöt (*framework rules*), 2) toteutetaan kohdennettu kantava rakenne (*carrying structure*) tai 3) rohkaistaan toimijoita vähittäisiin kokeiluihin (*piecemeal experiment*).

Viitekehyksen säännöt

Viitekehyksen säännöt eivät ole systeemiä sääntöjä, kuten yleiset yhdessä sovitut säännöt, vaan ne tukevat toimintojen spontaania järjestystä puitteiden avulla tai muodostamalla toiminnalle rungon. Siksi nimityksessä käytetään 'viitekehystä' (*framework*). Viitekehyksen säännöt tukevat toimintojen spontaania järjestäytymistä ja ovat eräänlaista abstraktia synkronointia.

Viitekehyksen säännöt eivät määritä toiminnan lopputulosta, ne eivät ole yksityiskohtaisia ja jättävät tilaa spontaanille organisoitumiselle. Ne ylläpitävät avoimuutta ja mahdollistavat prosessiin ennakoimatta ilmaantuvia asioita ja ovat siten mukautumiskykyisiä erilaisiin tilanteisiin. Ne ovat pääosin negatiivisia eli ne kertovat, mitä ei saa tehdä. Tällöin vältetään kielteiset vaikutukset. Viitekehyksen säännöt eivät muotoile toimintaa vaan pikemminkin suodattavat sitä.

Kantavat rakenteet

Kantavat rakenteet ovat tiloja, infrastruktuureja ja palveluita, jotka mahdollistavat itseorganisoitumisen ja spontaania toimintaa. Kantavat rakenteet laukaisevat (*trigger*) ja rikastavat itseorganisoitumista komplekseissa urbaaneissa systeemeissä. Ne vahvistavat kaupungin kapasiteettia itseorganisoitumiseen ja avaavat toiminnan tilaa kaupunkilaisten omille toiminnoille. Tieverkostoa käytetään esimerkkinä kantavasta rakenteesta. Kantavat rakenteet tarjoavat moninaisia vaihtoehtoja tietyille toiminnalle. Esimerkiksi jokin kaupungin osa on saatavissa useiden teiden kautta (tähän luonnonhoidon esimerkki!).

Kantavat rakenteet ovat komplementaarisia: toiminnot kestävät yleensä vähemmän kuin infrastruktuurit. Kantavia rakenteita kuvaa korkea kytkeytyneisyyden ja keskinäisriippuvuuden taso moninaisten elementtien ja erilaisten toimintojen välillä: kytkeytyneisyys lisääntyy itseorganisoitumisessa.

Kantava rakenne voi olla hierarkian millä tasolla vain. Esimerkiksi sinivihreä infrastruktuuri käsitteenä mahdollistaa ekosysteemien toimintaa laajassa mitakaavassa. Asukkaiden osallistamisen kannalta on tarve myös pienipiirteiselle toiminnan edellytysten tuottamiselle. Kantavana rakenteena jokin yleinen ekologinen näkemys saattaa kuitenkin muodostaa edellytyksiä myös pienimuotoiselle tekemiselle.

Kantavista rakenteista luonnonhoidon kannalta voisi olla ratkaisuna puolivalmiiden tilojen kehittäminen (ks. työkalute: puolivalmiit tilat, s. 32). Käytännöllisin alusta puolivalmiille tilalle olisi tasainen kenttä, jolle asukkaat saavat perustaa haluamanlaistaan luonnonhoitoa. Hie-
man samaan tapaan kaupunkiviljelmää on muodostunut Tampereella esimerkiksi Aspinniemen ja Kalevanharjun joutomaisille kentille. Jos puolivalmis tila perustetaan kentäksi, voisi olla hyvä estää sinne pääsy ajoneuvoilla. Ajoesteet kannattaa perustaa siten, että ne korostavat alueen merkitystä kehittämiskoh-
teena. Puolivalmis tila voisi olla vaikkapa entinen pysäköintialue, jolta asfaltti kuori-
taan pois.

Vähittäiset kokeilut

Vähittäiset kokeilut haastavat vallitsevia toimintapolitiikan rutiineja sekä lisäävät käytännöllistä tietoa toimijoille. Ne ovat yhteisluomisen testialustoja (*co-creative testbed*) ja sopivat vaihtoehtoisten toimintatapojen testaamiseen. Ne voivat olla urbaaneja eläviä laboratorioita (*urban living laboratories*; Bulkeley ym. 2018) tai lokerossa tapahtuvia kokeiluita (*niche experiments*; Schot & Geels 2008). Vähittäisissä kokeiluissa testaaminen on opportunistista ja ne tarjoavat näkemyk-
sen siihen, vastaavatko vaihtoehtoiset käytännöt kehittämisen tarpeisiin. Vähittäisten kokeiluiden tulee olla rajattuja.

Taktinen urbanismi

Silvan (2016, 1014) mukaan taktinen urbanismi fokuksituu toimintaan ja omin käsin tekemiseen. Usein taktisesta urbanismista käytetty esimerkki on sissiviljely (*querrilla gardening*), jolla on runsaasti erilaisia toteuttamisen tapoja. Taktista urbanismia kutsutaan myös tee-se-itse-urbanismiksi (*do-it-yourself urbanism; DIY urbanism*). Mäenpään ja Faehnlén (2021, 121) mukaan taktinen urbanismi on erilaisia kaupunkitilassa tehtäviä pieniä, halpoja ja väliaikaisia muutoksia, joilla parannetaan kaupungin kokoontumispaikkoja ja muita paikallisia ympäristöjä.

Ajatuksena on, että pienistäkin muutoksista, tilallisista eleistä, voi kasvaa isoja ja merkittäviä kaupunkiuudistuksia. Taktinen urbanismi voi olla luoda mahdollisuuksia responsiiviseen suunnitteluun, rohkaista kansalaisia osallistumaan ja vastata niukkojen resurssien haasteeseen. Näkemyksen mukaan jokainen kansalainen on urbaanien alueiden potentiaalinen muuttaja. Taktinen urbanismi on alhaalta ylös -tyyppistä, itseorganisoituvaa toimintaa ja aloitteellisuutta.

Hallinnan hierarkiassa taktinen urbanismi on jossain muodollisen ja epämuodollisen välissä. Taktinen urbanismi on laaja käsite, joka kattaa monenlaisia interventioiden tapoja kaupungeissa. Yhteistä niille on alhaalta ylöspäin emergoituva prosessi. Taktinen urbanismi ei liity valmiisiin yhteisöihin vaan usein tiettyihin erityisiin ryhmiin.

Taktinen urbanismi ei välttämättä kohdtaa suunnittelun strategioita, mutta voi

silti tukea yhteisiä tavoitteita. Taktinen urbanismi on yleensä paikallista ja väliaikaista (Silva 2016, 1045).

Silvan (2016, 1042) mukaan taktisen urbanismin sanoma on, että kaupungissa kaikkea ei tarvitse hallita hallinnollisesti, vaan joidenkin asioiden voi antaa tapahtua. Ei ole välttämätöntä, että muodollinen hallinto hyväksyy kaikkia taktisen urbanismin toimia, ja on jopa mahdollista, että sen on pakko omaksua itse niitä. Taktinen urbanismi tuottaa orgaanista, kompleksista ja emergenttiä ts. ilmaantuvaa kaupunkia. Itseorganisoituvan toiminnan mukaisesti taktisen urbanismin lopputulosta ei voi välttämättä ennakoida, vaan epävarmuus kuuluu sen luonteeseen (Silva 2016, 1044).

Taktisen urbanismin integroiminen suunnittelun osaksi on haasteellista (Silva 2016, 1043). Alhaalta ylöspäin -tyyppiset prosessit voivat olla hallinnon tukemia, jolloin kansalaisia ikään kuin koskellaan mukaan toimintaan. Instituutioiden mukanaolo kuitenkin kääntyy helposti käytäntöä vastaan. Taktista urbanismia voi käyttää pienempänä testinä pitkäkantoisemmille asetelmille. Sen toimet voivat olla myös suunnitteluvien instituutioiden laboratorioita. (Silva 2016, 1048).

Taktinen urbanismi haastaa urbaanin suunnittelun, joka usein pohjautuu tiukoihin sääntöihin ja pitkiin byrokraattisiin proseduureihin. Taktinen urbanismi ja sitä toteuttavat ryhmät erikoistuvat usein tiettyihin teemoihin. Esimerkiksi Depave -liike (<https://depave.org/>) pois-

taa kaupungeista asfalttia ja tuo tilalle kasvillisuutta. Depave -liike on menestynyt tekemisessään niin hyvin, että alun perin alhaalta ylöspäin -tyyppisesti organisoitunut toiminta on alkanut integroitua yleisempään kiinteistöjen hallintaan.

Silvan (2016) taktista urbanismia kuvaavat seuraavat kuusi ulottuvuutta: 1) *Following-up*: tempaukset saavat usein jatkoa, jolloin seuraavat tapahtumat ovat yleensä ensimmäisiä institutionalisoidumpia, niissä saattaa olla esimerkiksi

tiukemmat säännöt, 2) *Addling*: tempaukset toistuvat ja niihin tulee lisäyksiä ts. kehittyä variaatiota, 3) *Settling*: toiminnot ovat yleensä lyhytaikaisia aloitteita, 4) *Claiming*: tempaukset ovat usein projekteja tietyistä vaatimuksista, 5) *Monitoring*: vaikka toiminnot ovat autonomisia ja julkisista viranomaisista itsenäisiä, niitä kuitenkin seurataan usein, ja 6) *Merging*: toimijat voivat sulautua ja yhdistää päämääränsä. Esim. Depave ja Guerrilla Gardening -liikkeet ovat muodostuneet näin.

Sissiniityt

Villi vyöhyke -yhdistyksen jäsenet ovat tehneet yli 50 sissiniittyä Tampereen seudulle noin kymmenen vuoden aikana. Sissiniittyjä kylvettäessä ei kysytä kylvöille lupaa alueen maanomistajalta, vaan siemeniä kylvetään kasvien kannalta edullisilta vaikuttaviin paikkoihin. Sissiniityt kannattaa aina dokumentoida, etenkin jos niissä käytetään paikallista harvinaista lajistoa.

Yhdistys on kylvänyt siemeniä pääosin julkisten organisaatioiden omistamille tonteille. Sopivia paikkoja ja kasvualustoja sissiniittyjen kylvämiseen ovat esimerkiksi aurinkoiset, huonokasvuiset joutomaat, murskepinnat ja erilaiset väyläalueiden luiskat, joissa ei kasva voimakkaita lajeja, kuten lupiinia tai pujoa. Tiheästä kaupunkirakenteestakin voi löytyä hyviä paikkoja pienille niityille. Myös vastaperustettu tai huonokuntoinen nurmikko soveltuu sissiniityn perustamiselle, jos kasveiksi valitaan leikkaamisen jälkeen kompensoivia lajeja.

Osa kylvetyistä alueista on kehittynyt näyttäväksi niityksi ja osa on jäänyt vähäisemmiksi. Joissain tilanteissa kylvetyt kasvilajit ovat hävinneet kilpailussa alueille omaehtoisesti leviävillä kasvilajeilla. Sissiniittyjäkin kannattaa hoitaa kitkemällä, koska niittyjen kehittymisessä kestää 2-3 vuotta. Useat kylvetyt alueet ovat tuhoutuneet alueiden rakentamisen myötä, mikä kuuluukin asiaan. Sissiniittyjen perustamiseen sisältyy ajatus, että kylvetyistä kasvilajeista ei saa muodostua haittaa kiinteistön omistajalle. Kahdessa tapauksessa kylvetty sissi-

niitty on kehittynyt niin edustavaksi, että yhdistyksen edustajat ovat saaneet neuvoteltua niiden aseman Tampereen kaupungin hoitorekisterissä viralliseksi niityksi. Toisinaan kylvetyt siemenet eivät lähde kasvuun juuri lainkaan. Sissiniittyjä tekemällä yhdistyksen jäsenet ovat oppineet eri kasvilajeille soveltuvista kasvupaikoista ja kasvualustoista. Yhdistys käyttää sissiniittyjen perustamisessa läheltä kerättyjen paikallisten kasvilajien siemeniä ja dokumentoi kaikki kylvöt mahdollisimman tarkasti. Sissiniittyjä ovat perustaneet myös muut henkilöt ja organisaatiot Suomessa.

Kauppi-Niihaman vertaissuunnittelu

Tampereella kokeiltiin vuosien 2017-2019 aikana noin 17 km² laajan Kauppi-Niihaman metsäalueen suunnittelussa uudenlaista vertaissuunnittelun tapaa. Vertaissuunnittelussa kansalaiset ja organisaatiot osallistuivat aluetta koskevan suunnitelman sisällön tuottamiseen. Tavoitteena oli tuottaa kaupunkilaisten yhteinen visio ja kokonaiskuva Kauppi-Niihaman metsäalueen kehittämisestä.

Vertaissuunnittelun toisena tavoitteena oli saada alueen hallintaa palvelevaa tietoa kattavammin kuin tavanomaisilla vuorovaikutustavoilla saavutetaan. Vertaissuunnittelussa odotettiin, että kaupungista löytyisi runsaasti asukkaita ja asiantuntijoita, jotka ovat sekä teknisesti että sisällöllisesti kyvykkäitä tuottamaan suunnitelmallista aineistoa. Työn aikana

esimerkiksi osoittautui, että osallistujissa oli useita paikkatieto-ohjelmien osajia, jotka tuottivat kartoilla esitettävää tietoa. Vertaissuunnittelussa osallistujat tuottivat aineistoa, jota on mahdollista hyödyntää suoraan alueen kehittämisessä.

Vertaissuunnittelu kesti noin 1,5 vuotta. Osallistuneet organisaatiot olivat pääosin yhdistyksiä, vaikka mukaan odotettiin myös yrityksiä ja hallinnon organisaatioita. Suunnittelun fasilitoivat Tampereen kaupungin, Tampereen ammattikorkeakoulun ja Villi vyöhyke -yhdistyksen edustajat. Vertaissuunnittelun alussa laadittu käsikirjoitus kuitenkin mukautui prosessin aikana ilmeneviin tapahtumiin, eikä ennakoitua asioiden etenemistä ollut lyöty lukkoon.

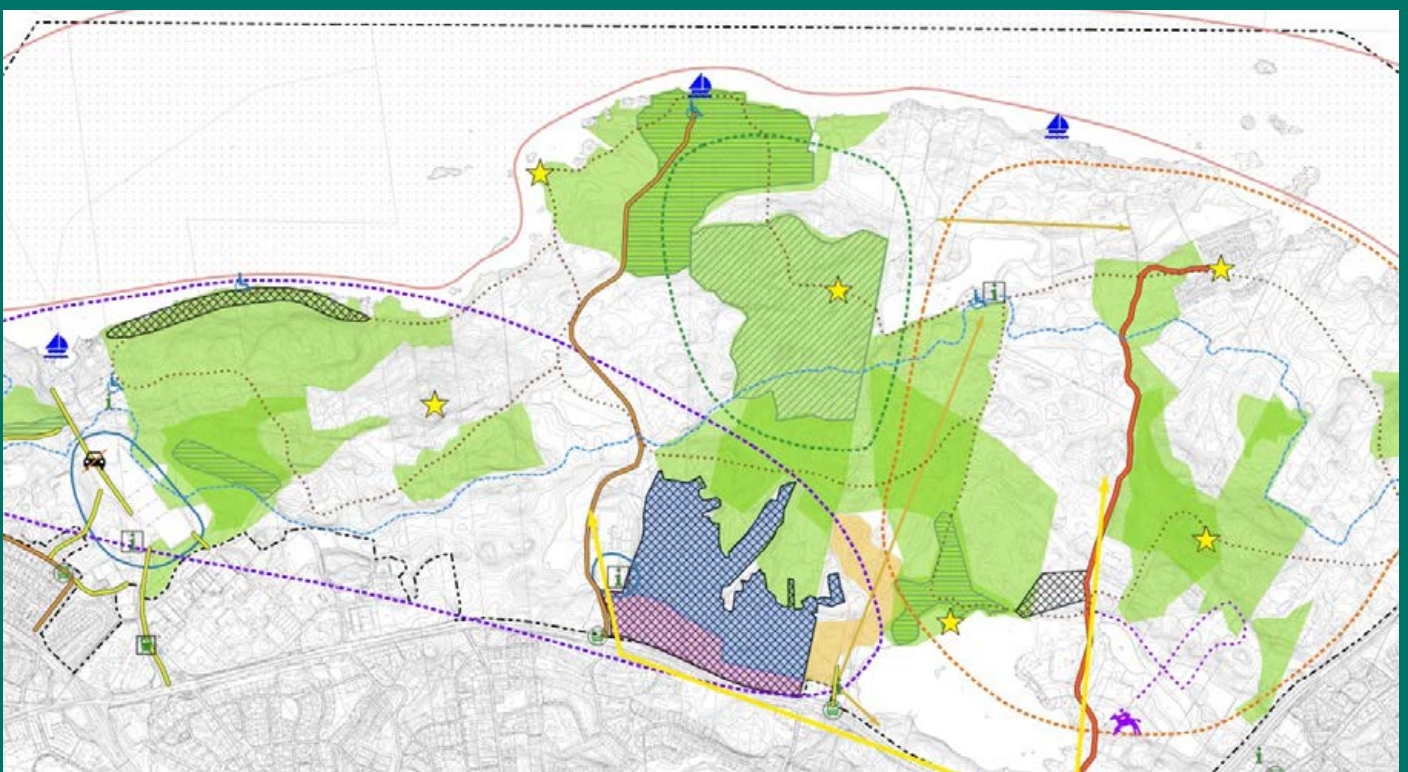
Vertaissuunnittelun alkuvaiheessa mukaan ilmoittautuneet yksilöt ja organisaatiot muodostivat oma-aloitteisesti ryhmiä niiden teemojen mukaan, jotka heitä kiinnostivat eniten. Omia ryhmiä muodostui esimerkiksi polkujuoksun, hiihdon, luonnonsuojelun ja eri alueiden suunnittelua varten. Alueen pyöräily-, ratsastus-, koira- ja golfharrastajat osallistuivat omien yhdistyksiensä kautta. Jokainen ryhmä tuotti omaan sisällölliseen rajaukseensa liittyen karttoja, tekstiä, kuvia ja videoita. Siten harrastajat ja kansalaiset olivat asiantuntijatietoon verrattavan suunnittelunäkemyksen tuottajina.

Ryhmät kommentoivat toistensa töitä ja saivat niihin myös palautetta kaupunkilaisilta. Ryhmien töiden arviointia varten perustettiin arviointiraati, joka antoi palautetta ryhmien töistä ja teki parannusehdotuksia. Vertaissuunnittelun aikana pidettiin ryhmien sisäisiä, ryhmien välisiä ja julkisia tilaisuuksia, joissa töitä käytiin läpi ja niitä kommentoitiin.

Kun ryhmät olivat saaneet ehdotuksensa valmiiksi, Tampereen kaupungin suunnittelija kokosi kartat ja tekstit yhtenäiseen muotoon. Koska ryhmien tuottamat suunnitelmat vaihtelivat alueellisesti ja teemallisesti, koonti jaettiin kolmeen painopisteeseen, joista tuotettiin omat kartat. Ne olivat strateginen kartta, Kauppi-Niihaman yleinen kartta ja Kaupin urheilupuiston kartta. Yhtenäinen muoto mahdollistaa töiden jatkokäytön. Vertaissuunnitelmaa on hyödynnetty kaupungin organisaatiossa Kauppi-Niihaman alueen kehittämisen pohjana mm. kaavoituksessa, hoidossa ja ylläpidossa.

Kauppi-Niihaman vertaissuunnittelun projektisivut Tampereen kaupungin verkkosivuilla: <https://www.tampere.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaavoitus/yleis-kaavoitus/hankkeet/kauppi-niihaman.html>

Kauppi-Niihaman vertaissuunnittelusta tuotettu koonti: <https://kartat.tampere.fi/suunnitelmakoonti/>

Haitallisten vieraslajien torjunnan organisoinnin vaihtoehtoja

HALLINNON ROOLI KOROSTUU TOIMINNASSA

Ammattilaiset ja urakoitsijat torjuvat haitalliset vieraslajit suunnitelman mukaan

Suunnitelma tai ohjelma vieraslajien torjunnasta on asukkaiden kommentoitavana

Asukkaat torjuvat haitallisia vieraslajeja asiantuntijoiden ohjauksessa

Asukkaat torjuvat haitallisia vieraslajeja hallinnon kanssa sovitulla tavalla ja sääntöjen mukaan, mutta muuten omatoimisesti

Asukkaat torjuvat haitallisia vieraslajeja oma-aloitteisesti ilman lupaa tai luvallisesti. Toiminta tähtää yleiseen hyötyyn

ASUKKAIDEN ROOLI KOROSTUU TOIMINNASSA

8. Kohti luontokulttuuria

Kaupunkien kehittämisen haasteena tulevaisuudessa on hahmottaa, kuinka ihminen häiriöiden tuottamisen sijaan kehittää ja rikastuttaa jo olemassa olevaa luontoa (Asikainen & Jokinen 2008, 46-47). Luonnon ja ihmisten vuorovaikutus voisi tuottaa nykyistä enemmän uusia ja uudenlaisia ympäristöjä, jotka ovat monimuotoisuuden kannalta rikkaita (esim. Kowarik 2011, Ranta ym. 1997, Sukopp 1998, McKinney 2002). Hailan (2009b) mukaan kaiken suunnittelun lähtökohtana tulisi olla yritys kehittää menetelmiä ihmis- ja luontoprosessien yhteensulauttamiseksi. Tällöin olisi mahdollista luoda sosiaalisesti ja ekologisesti kestäviä kaupunkiympäristöjä.

Osallistaminen ja luonto muodostavat infrastruktuurallisen yhteisön, jossa ihmiset ja yhteisöt ovat suhteessa toisiinsa, luontoa ilmenevien asioiden aineellisilla ja jaetuilla välityksillä (Johnson ym. 2021, 338). Asukkaiden ja luonnon yhteiset prosessit ovat merkittäviä tuottaessaan kaupunkiluonnon omaleimaisia ilmentymiä, joista voisi olla biodiversiteettiä parantavaksi luontokulttuuriksi. Luontokulttuuri on laajassa ajallisessa ja tilallisessa mittakaavassa muodostuvaa ihmisten ja luonnon rinnakkaiseloa.

Luontokulttuurin käsitteen ohjaaman ajattelun avulla on mahdollista hahmotella uudenlaista näkemystä luonnon ja kulttuurin rinnakkaiselosta ja etenkin käsitellä luontokulttuurien dynaamisuutta, keskinäisriippuvuutta ja haavoittuvuutta. Luontokulttuuri on moninainen sekoitus eri lajeja, aineksia

ja niiden virtoja, historioita, lainsäädäntöä, politiikkaa ja erilaisia käytäntöjä. Luontokulttuurin näkökulmasta kaupunkien luonto jäsentyy moninaisten aineksien ja rytmien kuodelmana.

Luontokadon ratkaiseminen kaupungeissa vaatii sosiaalisen intervention eikä pelkästään teknis-aineellista. Kaupunkien biodiversiteettiä ei voida pelastaa pelkästään perinteisen luonnonsuojelun keinoin, vaan luonto on otettava mukaan osaksi kaupungin rytmejä. Osallistamalla voidaan saada aikaan ihmisten elinympäristöihin sijoittuvaa luonnonhoitoa, joka kehittää samalla ihmisyhteisöjä.

Ekologisesti merkityksellisessä tulevaisuuden luonnonsuojelussa uudenlaisia luonnonhoidon käytäntöjä on jo juurtunut toimintamalleiksi ja suojelu on nykyistä joustavampaa, helpompaa, resurssitehokkaampaa, harkitsevaa ja uutta luovaa. Lajien suojelun mahdollisuuksia ymmärretään nykyistä laajemmin, ja lajeista kertyy jatkuvasti käytännön tietoa suojelua edistämään. Kestäviä luontokulttuureita osataan sekä löytää, tukea, ylläpitää että luoda. Luontokulttuureissa ihmisen elintavat luovat ja ylläpitävät ekologisia prosesseja. Kun luontokulttuureita ajatellaan tarkoituksellisesti luotuina elintapoina, avautuu näkemys myös kaupungeista ja niiden suunnittelusta sekä kaupunkiluonnon hallinnasta kohti sellaista sosioekologista järjestystä, jossa tuotetaan uusia, kestäviä ja elinvoimaisia ympäristöjä.

Tulevaisuudessa luonnonhoito ja -suojelu on kohdennettua, paikallista luontoa tukevaa ja kaupunkilaisia osallistavaa. Luonnossa ja sen hyväksi toimiminen tuottaa kaupunkilaisille sellaista hyvinvointia ja osallisuutta, jota on hankala saada aikaan muilla tavoin. Uudet kaupunginosat eivät ole enää ekologisista autiomaita, vaan kaupunkikehitystä ohjaavat myös muiden kuin ihmislajin tarpeet. Luonnonhoito kiinnittää siihen osallistuvia asuinalueisiinsa ja yhteisöihinsä. Aasukkaat ovat mukana paikkojen kehittämisessä prosessien kaikissa vaiheissa, ja väyliä suoraan kansalaisvaikuttamiseen on levennetty entisestään.

Tällä oppaalla on tarkoitus olla käytännön seurauksia. Olemme hahmottaneet alkuvaihetta urbaanien luontokulttuurien ensiaskeleille. Olemme koonneet yhteen tapauksia, jotka ovat alkua uudelle tavalle hallita kaupunkiluontoa ja yhdistää kaupunkilaisten

elintapoja monimuotoisen luonnon rytmeihin ja prosesseihin. Vaikka tässä oppaassa kuvatut tapaukset eivät kaikki kehitä biodiversiteettiä vielä kovinkaan vahvasti, voidaan niiden avulla hahmottaa kansalaisten ja luonnonhoidon uudenlaisen suhteen suuntaviivoja.

Tarvitaan edelleen enemmän asiantuntijatyötä muotoilemaan lisää tavoitteita näistä uusista lähtökohdista sekä luomaan edellytyksiä kaupunkiluonnon luontokulttuuristen piirteiden esiin pääsulle. Osallistamalla syntyvät paikkoihin ja luontoon liittyvät uudet merkitykset ovat siirtymä kohti kestävästä kaupunkikulttuurista.

DEMONSTRAATIO

Multisillanpuiston kehittäminen

Multisillan metsälähiössä Tampereella on monipuoliset edellytykset lisätä ja vahvistaa asukkaiden mahdollisuuksia osallistua lähiympäristönsä hoitoon ja siihen liittyvään päätöksentekoon. Alueen lähiluonnon ja osallistamisen kehittämisen teemoja on alustettu Multisillan ekosysteemipalveluselvityksessä, jossa tarkasteltiin lähiluonnon ja monimuotoisuuden kehittämistä ja asukkaiden osallistumisen mahdollisuuksia (Niemi 2015). Multisillanpuistoa kehitetään Tampereen kaupungin Peltolammi-Multisillan lähiöhankeessa nykyistä toiminnallisemmaksi ja monimuotoisemmaksi. Multisillanpuisto on vanha metsäpuisto, jonka alueella on virkistysreittejä, leikkipaikka ja pelikenttä. Metsäpuistossa on jo tällaisenaan jonkin verran rikasta

puustoa, kuten metsälehmusta. Puiston kehittämisessä otettiin asukkaita mukaan monessa vaiheessa. Lasten ja nuorten ideoita kuunneltiin kesällä 2021, kun Multisillanpuistossa järjestettiin laajat haastattelut.

Multisillanpuistoon ideoitiin välivyöhyke, joka sijoittuu varsinaisten leikkipuistokenteiden ja metsän väliin. Välivyöhyke sisältää lahopuuta ja ympäristötaidetta. Vyöhykkeen tarkoituksena on paitsi lisätä lahopuun määrää luonnon monimuotoisuuden hyväksi, myös rikastaa alueen visuaalista ilmettä. Alueelle tuodaan puistomaista tuntua kiintopisteiden avulla. Kiintopisteinä toimivat lasten toivot toteutet, jotka tehdään puiston puista.

DEMONSTRAATIO

Palokallionpuiston luonnon kehittäminen

Peltolammin Palokallionpuistossa aloitettiin uudistustyöt kesällä 2022 osana Peltolammilla ja Multisillassa toteutettavaa Tampereen Kaupungin lähiöohjelmaa. Puisto päättyi osaksi ohjelmaa aktiivisen paikallisen asukkaan ehdottamana.

Villi Vyöhyke kokeili kohteessa näkökulmaa, jonka lähtökohtana on lehtoluonnon kehittäminen vanhaan pellonpohjaan. Asukkaiden päätettäväksi jäi, kuinka se toteutetaan: kuinka paljon puita istutetaan, minkälaisia istutuksia tai niittyrakenteita kehitetään ja kuinka puistomaiseksi alue suunnitellaan. Haastatteluissa korostuivat puiden ja erityisesti kukkivien kasvien määrä sekä alueen toiminnallisuus. Asukkaiden kanssa vietettiin yksi iltapäivä Palokallionpuistossa. Keskustellessa selvitettiin asukkaiden näkemyksiä biodiversiteetin lisäämisestä. Haastattelu paikan päällä

kiinnitti keskustelut koskemaan juuri Palokallionpuistoa. Haastattelussa jaettiin myös paljon puistoon ja sen ympäristöön liittyvää tietoa ja kokemuksia.

Asukkaat toivoivat talkoilua, joka ei rajoittuisi ainoastaan yksin istutustalkoisiin. Erityisesti ympäristökasvatus, lasten kanssa puuhaaminen ja luonnon kehittymisen seuraaminen koettiin tärkeäksi. Puistoon istutettiin syksyllä 2022 metsälehmäksi, vuorijalavia ja pähkinäpensaita. Asukkaat toivat myös omia taimiaan. Ojaa monipuolistettiin kurjenmiekkaistutuksilla. Näyttäviä lahoppuelementtejä lisätään etenkin puiston reunoille.

Puistoon tuotiin kesällä 2022 mehiläispesä, joita paikallisen aktiivin on tarkoitus lisätä vuosien saatossa. Paikallinen tiedekerho taas innostui tekemään puistoon hyönteishotellin.

DEMONSTRAATIO

Ylä-Rukkamäen torpan vanhan piha- piirin kunnostus

Tampereen Peltolammin koulun välittömässä läheisyydessä sijaitseva Ylä-Rukkamäki on torppa, jonka pihapiirissä kasvaa monipuolisesti vanhoja kulttuurlajeja. Ylä- ja Ala-Rukkamäki muodostavat yhdessä alueen maataloushistoriaan kytkeytyvän yhdistelmän. Rukkamäenpuiston Ala-Rukkamäkeä hoidetaan arvoniittynä tuomalla sinne laiduntajia. Erityisenä haasteena alueella ovat olleet lupiinit, joita on kitketty talkoin useita vuosia.

Kohdetta päätettiin hoitaa poistamalla puuvartista kasvillisuutta, jotta vanhat perinneperennat ja koristepuut tulisivat paremmin esiin.

Kohteesta huolehtivat talkoolaiset perustivat Whatsapp-ryhmän viestimistä varten. Asukkaat järjestivät kesän aikana kahdet talkoot, joissa poistettiin alueen puuvartista kasvillisuutta, kuten kuusia ja koristeangervoita. Kaupunki hoiti raivausjätteen kuljettamisen pois kohteelta.

Talkoolaisten omatoimisuus mahdollistaa kohteen joustavan ja usein toistuvan hoidon. Villi Vyöhykkeen rooliksi on jäänyt satunnainen kysymyksiin vastailu Whatsapp-ryhmässä. Talkoolaiset ovat myös itse hoitaneet yhteydenpidon kaupungille esimerkiksi raivausjätteen poistamiseksi.

Kirjallisuus

Anttila, T., Selander, K., & Oinas, T. (2020). ***Disconnected Lives: Trends in Time Spent Alone in Finland***. Social Indicators Research, 150(2), 711–730. <https://doi.org/10.1007/s11205-020-02304-z>

Anttiroiko, A-V. (2010). ***Hallintainnovaatiot: Hallintateoreettinen näkökulma kaupunkien palvelujen organisoinnin, omistajuuden ja rahoituksen uudistamiseen***. Tampereen yliopisto Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö Sente-julkaisu 33 / 2010

Artman, M., Bastian, O. & Grunewald, K. (2017). ***Using the Concepts of Green Infrastructure and Ecosystem Services to Specify Leitbilder for Compact and Green Cities – The Example of the Landscape Plan of Dresden (Germany)***. Sustainability 9(2), 198. 1–26. <https://doi.org/10.3390/su9020198>

Arnstein, S. R. (1969). ***A Ladder Of Citizen Participation***. Journal of the American Institute of Planners, 35(4), 216–224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>

Asikainen, E. & Jokinen, A. (2008). ***Kaupunkiluonnon hallinnan utopia***. Alue ja Ympäristö 37(2). (2008), 49-62.

Boelens, L. & de Roo, G. (2016). ***Planning of undefined becoming: First encounters of planners beyond the plan***. Planning Theory 2016, 15(1) 42-67.

Buijs, A., Elands, B., Havik, G., Ambrose-Oji, B., Geróházi, E., van der Jagt, A., Mattijssen, T., Steen Møller, M., Vierikko, K. (2016). ***Inno-***

vative Governance of Urban Green Spaces: Learning from 18 innovative examples around Europe. University of Copenhagen, GREEN SURGE deliverable D6.2.

Bulkeley, H., Marvin, S., Palgan, Y. V., McCormick, K., Breitfuss-Loidl, M., Mai, L., von Wirth, T., & Frantzeskaki, N. (2018). ***Urban living laboratories: Conducting the experimental city?*** European Urban and Regional Studies, 26(4), 317–335. <https://doi.org/10.1177/0969776418787222>

Carrus, G., Scopelliti, M., Laforteza, R., Colangelo, G., Ferrini, F., Salbitano, F., Agrimi, M., Portoghesi, L., Semenzato, P., & Sanesi, G. (2015). ***Go greener, feel better? The positive effects of biodiversity on the well-being of individuals visiting urban and peri-urban green areas***. Landscape and Urban Planning, 134, 221–228. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2014.10.022>

Casey. (2001). ***Between Geography and Philosophy: What Does It Mean to Be in the Place-World?*** Annals of the Association of American Geographers, 91(4), 683–693. <https://doi.org/10.1111/0004-5608.00266>

Clucas, B. & Marzluff, J. M. (2011). ***Coupled relationships between humans and other organisms in urban areas. Urban ecology: patterns, processes, and applications***. (Niemelä, J., Toim.) Oxford University Press, 135–147. <https://oxford.universitypressscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199563562.001.0001/acprof-9780199563562-chapter-17>

- Collado, S., Corraliza, J. A., Staats, H., & Ruiz, M. (2015). *Effect of frequency and mode of contact with nature on children's self-reported ecological behaviors*. Journal of Environmental Psychology, 41, 65–73. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2014.11.001>
- Cox, D. T. C., & Gaston, K. J. (2016). *Urban Bird Feeding: Connecting People with Nature*. PLoS ONE, 11(7), e0158717. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0158717>
- de Certeau, M. (1988). *The practice of everyday life*. University California Press, Berkeley.
- Dennis, M., & James, P. (2016). *User participation in urban green commons: Exploring the links between access, voluntarism, biodiversity and well being*. Urban Forestry & Urban Greening, 15, 22–31. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2015.11.009>
- Duff, C. (2010). *On the Role of Affect and Practice in the Production of Place*. Environment and Planning D: Society and Space, 28(5), 881–895. <https://doi.org/10.1068/d16209>
- Duinker, P. N. (1998). *Public participation in decision-making about forests*. Forestry Chronicle, 74(5), 747–749.
- Eggermont, H., Balian, E., Azevedo, J.M.N., Beumer, V., Brodin, T., Claudet, J., Fady, B., Grube, M., Keune, H., Lamarque, P., Reuter, K., Smith, M., van Ham, C., Weisser, W.W. & Le Roux, X. (2015) *Nature-based Solutions: New Influence for Environmental Management and Research in Europe*. GAIA - Ecological Perspectives for Science and Society 24(4) 243–248. <https://doi.org/10.14512/gaia.24.4.9>
- Engeström, Y. (1995). *Kehittävä työntutkimus: Perusteita, tuloksia ja haasteita*. Helsinki, Painatuskeskus Oy.
- Few, R., Brown, K. & Tompkins, E. L. (2007). *Public participation and climate change adaptation: avoiding the illusion of inclusion*. Climate Policy, 7(1), 46–59. <https://doi.org/10.1080/14693062.2007.9685637>
- Fuller, R. A., Irvine, K. N., Devine-Wright, P., Warren, P. H., & Gaston, K. J. (2007). *Psychological benefits of greenspace increase with biodiversity*. Biology Letters, 3(4), 390–394. <https://doi.org/10.1098/rsbl.2007.0149>
- Gross, M. (2018). *Remaking Participatory Democracy through Experimental Design*. Science, Technology & Human Values. 1–12.
- Haila, Y. (1989). *Hallittu hoitamattomuus piholla. Ekologinen tutkimus ja alueiden käytön suunnittelu*. Yhteiskuntasuunnittelu 26(3), 17–19.
- Haila, Y., Jokinen, A., Joutsiniemi, A., Kervinen, M., Korpela, K. ja Seppälä, M. (2013). *Urban Diversity - monimuotoistuva urbaaninelämän tila*. Loppuraportti. 168 s. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Haila, Y., Joutsiniemi, A., Kervinen, M. & Lodenius, S. (2010). *Östersundomin osayleiskaavan kaupunkiekologinen ohjelma*. Helsingin kaupunki, kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Head, B. W. (2007). *Community Engagement: Participation on Whose Terms?* Australian Journal of Political Science, 42(3), 441–454. <https://doi.org/10.1080/10361140701513570>
- Heikkilä, K., Kirveennummi, A., Mantere, J., Miettinen, M., Soini, K., Vehmasto, E. & Yli-Vii-

kari, A. (2014). ***Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvioida Green Care –toiminnan vaikuttavuutta.*** (Toim. Soini, K.). MTT.

Helsingin kaupunki. (31.08.2020). ***Vuosaareen istutettiin Rakkauden Metsä.*** Helsinki. <https://www.hel.fi/uutiset/fi/kaupunkiymparisto/vuosaareen-istutettiin-rakkauden-metsa>

Hirvonen, J. (2013). ***Suomalaisen naapuruuden piirteitä asukaskyselyn valossa. Maankäyttötieteiden laitos.*** Aalto yliopisto. <https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/8964/isbn9789526050935.pdf?sequence=1>

Honkanen, E. (3.9.2020). ***Rakkauden Metsään 280 puuta.*** Vuosaari-lehti. <https://vuosaarilehti.fi/2020/09/03/rakkauden-metsaan-280-puuta/>

Hussein, T., Paasonen, P., & Kulmala, M. (2012). ***Activity pattern of a selected group of school occupants and their family members in Helsinki — Finland.*** Science of The Total Environment, 425, 289–292. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2012.03.002>

Häikiö, L. & Leino, H. (2014). ***Tulkitsevan politiikka-analyysin lähtökohdat.*** (Häikiö, L. & Leino, H. Toim.). Tulkinnan mahti. Johdatus tulkitsevaan politiikka-analyysiin. Tampere University Press. Sivut 9-32.

Hämäläinen, S., Salminen, M., Pietarinen, R. & Ylönen, N. R. (2020). ***Luonnonhoito kotoutumisen tukena, Opas toimijoille.*** (Ylönen, N.R. Toim.) Suomen luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiri ry /Kotouttavaa luonnonhoitoa Pirkanmaalla (Kolu) -hanke.

Järvelä, M., Lanki, T., Ratinen, I., Kortemäki, T., Huttunen, S., Turunen, A. (2018). ***Osalistaminen ilmastopolitiikassa.*** Suomen ilmastopaneeli. Raportti, 1/2018. Suomen

ilmastopaneeli. <<<http://urn.fi/URN:NBN:-fi-fe2018092436449>>>

Järvinen, A. (2016). ***Joutomaa-alueet ja niiden väliaikainen käyttö Lohjan keskustan alueella.*** Laurea-ammattikorkeakoulu.

Kaakinen, I. (2013). ***Julkijuominen, julkisten tilojen sääntely ja Karhupuiston käytöskä.*** Alue ja ympäristö 42(2). 17-29

Kazmierczak, A., Connelly, A. & Sherriff, G.(2013). ***Growing Manchester Programme, Final evaluation report*** University of Manchester Press.

Keniger, L.E., Gaston, K., Irvine, K.N., & Fuller, R.A. (2013). ***What are the Benefits of Interacting with Nature?*** International Journal of Environmental Research and Public Health, 10(3), 913–935. <https://doi.org/10.3390/ijerph10030913>

Kiiski Kataja, E. (2017). ***Demokratian vaikeuksista kohti tulevaisuuden osallisuutta.*** Sitra. <https://www.sitra.fi/julkaisut/demokratian-vaikeuksista-kohti-tulevaisuuden-osallisuutta/>

Kivelä, H. (2019). ***Kotouttava luonnonhoito sosiaalisen hyvinvoinnin vahvistumisessa, Maahanmuuttajien näkemyksiä ja kokemuksia toimintaan osallistumisesta.*** Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kopomaa, T. (2011). ***Lähiö 2.0.*** KaKe-julkaisu, <http://kaupunginosat.net/>

Kostiainen, J. (25.2.2013). ***Uudet ideat itävät kaupunkien kesannoissa.*** Nokkela kaupunki-blogikirjoitus . <<<https://nokkelakaupunki.fi/2013/02/25/uudet-ideat-itavat-kaupunkien-kesannoissa/>>>

Kääntönen, L. (1992). ***Vanhan kulttuurin seuralaiskasvit Tampereen Pispalassa.*** Tal-

vikki 16:2, 81–94.

Kääntönen, M. (1998). *Tampereen Ala-Pisalan kasvitarhamaan kasveja*. Talvikki 22:1, 69–72.

Ihamäki, O. (Juontaja) (14.9.2016). *Rakkau-den metsät*. [Podcast-jakso]. Metsäradio:ssa. Yle Areena Audio. <https://areena.yle.fi/audio/1-3718320>

Ivonen, M. (2020). *Miten ihminen kohtasi puun - Tarinoita puista ja niihin liittyvästä mytologiasta*. Maisema-arkkitehtuurin koulutusohjelma. Aalto yliopisto.

Johnson, C., Bell, S., Borrion, A. & Comber, R. (2021). *Working with Infrastructural Communities: A Material Participation Approach to Urban Retrofit*. Science, Technology & Human Values, 46(2) 320-245.

Jokinen, A., Viljanen, V. & Willman, K. (2011). *Kaupunkiluonto käsin tehtynä: Pispalan ryytimää ja tiheän paikan synty*. Alue ja Ympäristö 40(2), 35–48

Jones, D. N., & James Reynolds, S. (2008). *Feeding birds in our towns and cities: a global research opportunity*. Journal of Avian Biology, 39(3), 265–271. <https://doi.org/10.1111/j.0908-8857.2008.04271.x>

Luke & GCF ry. (2021). *Suomalainen Green Care: Green Care -toimintatavan käsikirja & LuontoHoivan ja LuontoVoiman laatu-työkirja*. Luonnonvarakeskus ja Green Care Finland ry.

Luonto-Liitto. (2022a). *Luonto-Liiton Kevätseuranta. Kevätseuranta*. <http://kevatseuranta.fi/>

Luonto-Liitto (2022b). *Kevätseuranta-lajit. Kevätseuranta*. <http://kevatseuranta.fi/lajit/>

Maankäyttö- ja rakennuslaki. Annettu Helsingissä 5.2.1999

Marres. (2012). *Material participation : technology, the environment and everyday publics*. Palgrave Macmillan.

McGurk, B., John Sinclair, A., & Diduck, A. (2006). *An Assessment of Stakeholder Advisory Committees in Forest Management: Case Studies from Manitoba, Canada*. Society & Natural Resources, 19(9), 809–826. <https://doi.org/10.1080/08941920600835569>

Moriggi, A. (2021). *Green Care practices and place-based sustainability transformations : A participatory action-oriented study in Finland*. Wageningen University. <https://doi.org/10.18174/544553>

Moroni, S., Rauws W. & Cozzolino, S. (2019). *Forms of self-organization: Urban complexity and planning implications*. Urban Analytics and City Science 47(2),

Mäenpää, P., Faehnle, M. (2016). *Kaupunkiaktivismi voimavarana*. Kvartti 3/2016, 11.10.2016. <<<https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/kaupunkiaktivismi-voimavarana>>>

Mäenpää P., & Faehnle, M. (2021). *4. sektori : Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa*. Vastapaino

Mäkinie, J. P., Oksanen, A., & Mäkilangas, A. (2021). *Loneliness and Well-Being during the COVID-19 Pandemic: The Moderating Roles of Personal, Social and Organizational Resources on Perceived Stress and Exhaustion among Finnish University Employees*. International Journal of Environmental Research and Public Health, 18(13), 7146. <https://doi.org/10.3390/ijerph18137146>

- Nenko, A., Parkins, J. R., Reed, M. G., & Sinclair, A. J. (2019). *Rethinking Effective Public Engagement in Sustainable Forest Governance*. Society & Natural Resources, 32(12), 1383–1398. <https://doi.org/10.1080/08941920.2018.1539198>
- Niemi, M. (2019). *A Place in Its Own Right. The Rural-Urban Fringe of Helsinki From the Early Nineteenth Century to the Present*. Teoksessa Soens. (2019). Urbanizing nature: actors and agency (dis)connecting cities and nature since 1500. Routledge, Taylor & Francis Group. 65-83
- Nieminen, J. (2015). *Multisillan ekosysteemipalvelut. Aukkaiden lähiympäristön ja luonnon kehittäminen*. Tutkimusosuuskunta Tapaus. https://www.tampere.fi/tiedostot/m/75frgecb5/Multisillan_ekosysteemipalvelut_24.9.2015_Tutkimusosuuskunta_Tapaus_Nettiversio.pdf
- Nieminen, J. (2020). *Kaupunkien lahoppuopas – Lahoppuun vaaliminen rakennetuilla viheralueilla*. Viherympäristöliitto ry.
- Nieminen, J. & Jokinen, A. (2018). *Hulevesi muuttaa kaupunkia. Infrastrukturi suhteiden rakentamisena*. Tiede ja edistys 43 (2018): 129-144.
- Nylund, A. (n.d.). *Rakkauden Metsä Loppi*. Rakkauden metsä. <https://rakkaudenmetsa.fi/portfolio-item/rakkauden-metsa-loppi/>
- Pikner, Willman, K., & Jokinen, A. (2020). *Urban Commoning as a Vehicle Between Government Institutions and Informality: Collective Gardening Practices in Tampere and Narva*. International Journal of Urban and Regional Research, 44(4), 711–729. <<<https://doi.org/10.1111/1468-2427.12877>>>
- Puumala, E & Maiche, K. (2021). *Naapuruuden kirjo*. (Puumala, E., Maiche, K. & Tuomaala-Özdemir, S., Toim.) Naapurusto, tarinoita moniäänisestä lähiöstä. Into Kustannus Oy. 64-93.
- Pyle R.M. (1978). *The extinction of experience*. Horticulture. 56(1): 64–67.
- Pyry, N., Kaakinen, I. & Willman, K. (2017). *Asuminen on osallistumista: kodin laajentuminen kaupunkitilaan puutarhahankkeissa. Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere University Press. 260-278.
- Rakkauden Metsä (n.d.-b). *Istuta Rakkauden Puu*. <https://rakkaudenmetsa.fi/portfolio-item/istuta-rakkauden-puu/>
- Ranta, P. (2012). *Urban Ecosystems – Response to Disturbances, Resilience and ecological memory*. Väitöskirja. Environmentalica Fennica32. Helsingin yliopisto. Viitattu 4.5.2022 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-8105-7>
- Reed, M. S. (2008). *Stakeholder participation for environmental management: A literature review*. Biological Conservation, 141(10), 2417–2431. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2008.07.014>
- Renn, O. (2006). *Participatory processes for designing environmental policies*. Land Use Policy, 23(1), 34–43. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2004.08.005>
- Santaoja, M. (2013). *Rakkaudesta luontoon. Luontoharrastajat luonnonsuojelun toimijoina*. Acta Universitatis Tamperensis 1853.
- Schot, & Geels, F. W. (2008). *Strategic niche management and sustainable innovation journeys: theory, findings, research agen-*

da, and policy. Technology Analysis & Strategic Management, 20(5), 537–554. <https://doi.org/10.1080/09537320802292651>

Selkokeskus, 2021, **Pikaopas selkokielen kirjoittamiseen.** <https://selkokeskus.fi/selkokieli/nain-kirjoitat-selkokielta/pikaopas-selkokielen-kirjoittamiseen/>

Silva, P. (2016). **Tactical urbanism: Towards an evolutionary cities' approach?** Environment and Planning B: Planning and Design, 43(6), 1040–1051. <https://doi.org/10.1177/0265813516657340>

Similä, M. & Junninen, K. (2011). **Metsien ennallistamisen ja luonnonhoidon opas.** Metsähallitus. 83-109.

Soga, M., Gaston, K. J., & Yamaura, Y. (2017). **Gardening is beneficial for health: A meta-analysis.** Preventive Medicine Reports, 5, 92–99. <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2016.11.007>

Särkilahti, M., Mustajärvi, K., Leppänen, S. (2019) **Biosuodattimia, hevoshakoja ja viherkattoja – yhdessä oppiminen luontopohjaisten ratkaisujen luomisessa.** Alue ja ympäristö 48: 2 ss. 20–37.

Tahvonen, O. (2018). **Scalable green infrastructure. The case of domestic private gardens in Vuores, Finland.** Sustainability 10(12), 4571–. <https://doi.org/10.3390/su10124571>

Tahvonen, O. (2019) **Scalable green infrastructure and the water, vegetation, and soil system - Scaling-up from Finnish domestic gardens.** Väitöskirja. Aalto-yliopisto.

Tampereen luonnon monimuotoisuusohjelma 2021-2030. Luonnos 10.9.2021.

BirdLife Suomi ry. (n.d.). **Tiira.** <https://www.tiira.fi/index.php>

Ulrich, R. S. (1984). **View through a window may influence recovery from surgery.** Science, 224, 420–421.

Venhoeven, L., Taufik, D., Steg, L., Bonaiuto, M., Bonnes, M., Ariccio, S., De Dominicis, S., Scopelliti, M., van den Bosch, M., Piff, P., Wei Zhang, J. & Keltner, D. (2018). **2.6. The role of nature and environment in behavioural medicine.** (Van den Bosch, M. & Bird, W., Toim.). Oxford Textbook of Nature and Public Health, The role of nature in improving the health of a population. Oxford University Press, 89-94.

Viherympäristöliitto 2020, **Viheralueiden kunnossapitoluokitus RAMS 2020**

Vihreät sylit. (2020). **Rakkauden metsä – Vuosaari.** <https://vihreatsylit.fi/rakkauden-metsa/>

Viinikka, L. (2017). **Metsälehmusten istutustalkoiden järjestäminen ja osallistujien luontosuhteen vahvistaminen.** Tampereen ammattikorkeakoulu.

Viljanen, V. & Karppi, I. (2009). **Pispalan asemakaavan uudistaminen. Asukaskysely 2008.** Tampereen kaupungin Suunnittelu- ja palvelut.

Yrjö, H., Joutsiniemi, A., Kervinen, M. & Lodenius, S. (2010). **Östersundomin osayleiskaavan kaupunkiekologinen ohjelma.** Helsingin kaupunki, Kaupunkisuunnitteluvirasto.

Zhang, & de Roo, G. (2016). **Interdependency of self-organisation and planning: Evidence from Nanluoguxiang, Beijing.** Town Planning Review, 87(3), 253–274. <https://doi.org/10.3828/tpv.2016.19>

YHTEYSTIEDOT

Tampereen kaupunki

Timo Koski
timo.koski@tampere.fi

Villi vyöhyke ry

Jere Nieminen
jere.nieminen@villivyohyke.fi

TAMPERE

Villi vyöhyke

Wild Zone